

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: SOCIÁLNÍ PRÁCE

Studijní obor: PENITENCIÁRNÍ PÉČE

Kód oboru: 7502R023

Název bakalářské práce:

PACHATELÉ ÚVĚROVÝCH PODVODŮ
PERPETRATORS FOR CREDIT
FRAUDS

Autor:
Martin Markl
Božíkov 80
471 23 Zákupy

Podpis autora: _____

Vedoucí práce: PaedDr. Ilona Pešatová, Ph.D.

Počet:

stran	obrázků	tabulek	grafů	zdrojů	příloh
48	0	1	10	14	2+1CD

CD obsahuje celé znění bakalářské práce.

V Liberci dne: 24. dubna 2007

1 ÚVOD

Zatímco při různých možnostech spoření jsou Češi zdrženliví, v utrácení téměř nemají zábrany a neváhají se zadlužovat.

Česká národní banka na konci června 2006 spočítala, že lidé bankám, splátkových a leasingovým firmám dluží bezmála 469 miliard. Očekává se, že ke konci roku tato suma překročí už 600 miliard. Půjčky tak rychle dohánějí objem vkladů, který ke konci června dosáhl 736,5 miliardy korun.

Z těchto důvodů bylo na téma bakalářské práce vybrána problematika úvěrových podvodů, protože s obecných zadlužením souvisí i podvodné vylákání peněz a související kriminalita.

Podstatou je tedy úvěrový podvod.

A jaká je situace v České republice ?¹

Dynamika vývoje nápadu trestného činu úvěrový podvod podle § 250 trestního zákona v České republice má za poslední tři léta vzestupný trend. Jak vyplývá z kriminální statistiky, v roce 2005 došlo k enormnímu nárůstu tohoto trestného činu, který představuje téměř 32 procent z celkového nápadu hospodářské kriminality (v roce 2003 pouze cca 13 %). Tento vývoj bude pravděpodobně pokračovat i do budoucna, poněvadž za první čtyři měsíce roku 2006 bylo zjištěno 6.154 trestných činů podle § 250b trestního zákona. (cca 40 % ze zjištěných hospodářských trestných činů).

Tento stav byl ovlivněn zejména tím, že za uplynulé období došlo jednak k nárůstu subjektů poskytujících různé druhy úvěrů a dále k relativně snadné dostupnosti těchto „finančních prostředků“ širokou veřejností. Subjekty poskytující úvěry ve snaze získat co nejširší klientelu, poskytují nabízené produkty prakticky „na počkání“, bez řádné prověrky jak identity klienta, tak i pravdivosti jeho informací uvedených v žádosti o úvěr. O těchto skutečnostech pachatelé vědí a úmyslně při

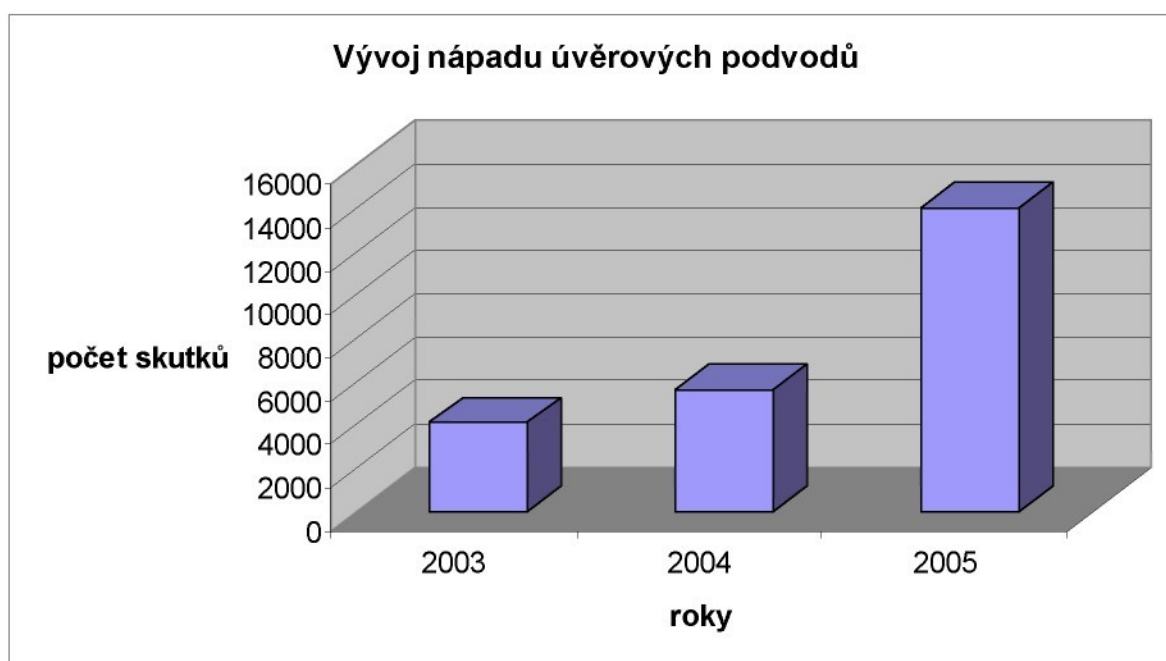
¹ Metodické doporučení k postupu policejních orgánů v trestním řízení pro trestný čin úvěrový podvod ve smyslu § 250b tr. zákona, Policejní prezidium ČR, Úřad služby kriminální policie a vyšetřování, Praha 2006, PPR-1915/KPV-HK-2006

sjednávání takovýchto smluv uvádějí nepravdivé nebo zkreslené informace o výši svého příjmu, předkládají padělaná potvrzení o svém zaměstnání nebo používají odcizené, ztracené nebo padělané osobní doklady.

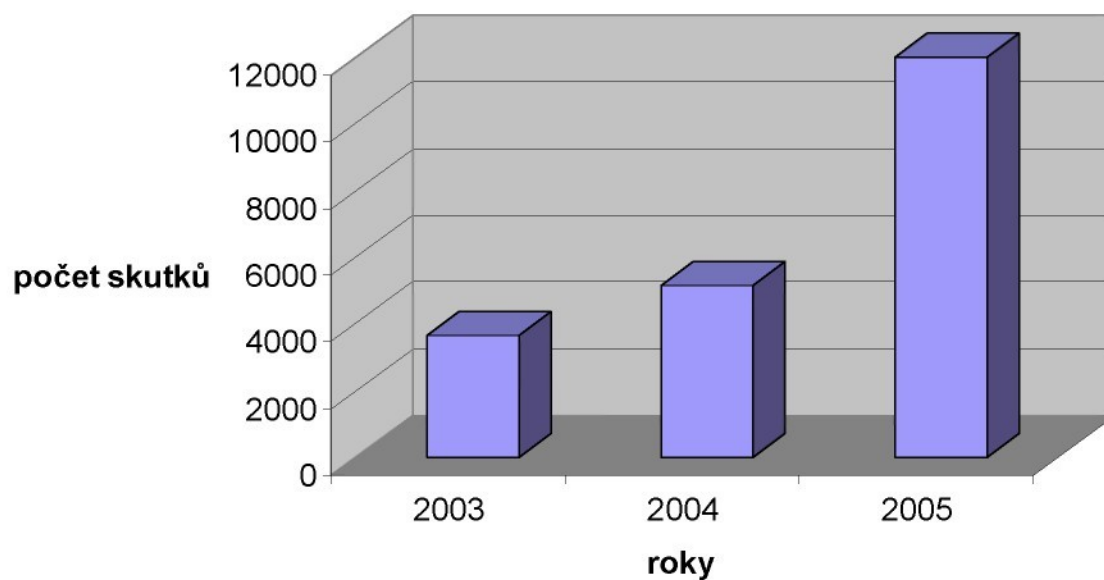
Objasněnost tohoto trestného činu v rámci České republiky je relativně vysoká (cca 85 % v roce 2005) a je to dáno charakterem této trestné činnosti, která je oznamována poškozenými finančními institucemi. Rovněž u škod, způsobených touto trestnou činností došlo k výraznému navýšení. Nárůst škod byl ovlivněn zejména více než dvojnásobným počtem tohoto trestného činu. V průměru způsobená škoda na jeden trestný čin představuje v roce 2005 částku 90547,- Kč (v roce 2004 je to 112655,- Kč a v roce 2003 138803,- Kč).

Z pohledu jednotlivých regionů lze konstatovat, že formy této trestné činnosti jsou v podstatě podobné. Rovněž dynamika vývoje této kriminality z hlediska nápadu, objasněnosti a způsobených škod má obdobný trend, pouze jejich objem je rozdílný a závislý od hospodářského vývoje regionu, míry zaměstnanosti, počtu obyvatel a dalších sociálně demografických podmínek.

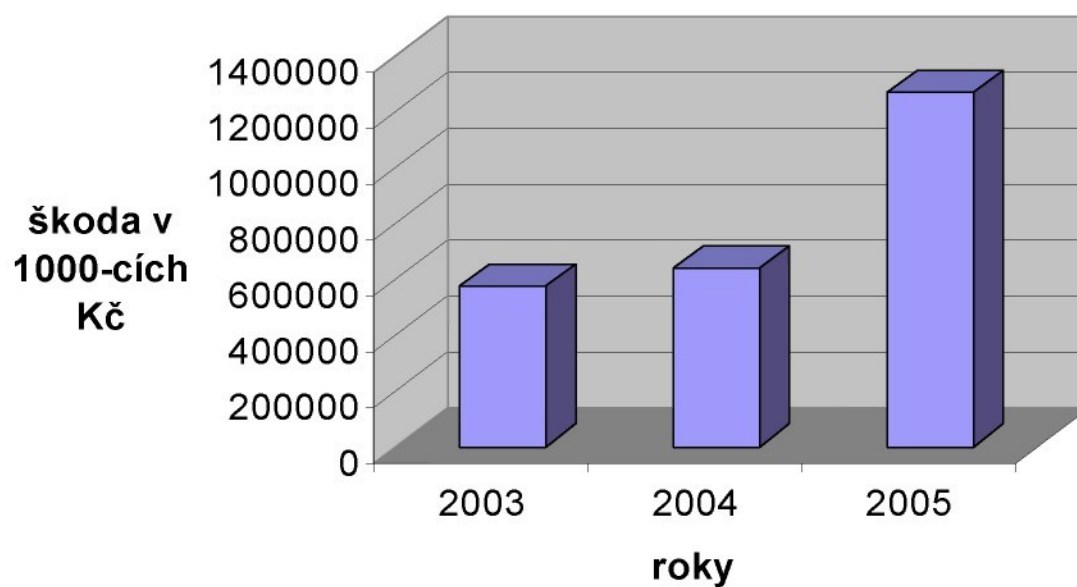
Vývoj nápadu úvěrových podvodů, vývoj objasněnosti úvěrových podvodů a vývoj vzniklé škody v letech 2003 až 2005 je znázorněn v následujících grafech.

Objasněnost úvěrových podvodů

Vzniklá škoda

2 TEORETICKÁ ČÁST

Trestný čin Úvěrový podvod.

I když je skutková podstata úvěrového podvodu více než tři roky součástí trestního zákona, mnozí občané její existenci vůbec nezaregistrovali a mnohdy se o ni dozví až v okamžiku, kdy jim je sděleno obvinění ze spáchání tohoto trestného činu.

Základním cílem ustanovení § 250b trestního zákona je sankcionovat jednání v oblasti úvěrů, dotací a subvencí, které dříve nebylo možné postihnout podle trestného činu podvodu. V souladu s dikcí trestního zákona se úvěrového podvodu dopustí ten, kdo při sjednávání úvěrové smlouvy či v žádosti o poskytnutí subvence nebo dotace uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí. Za toto jednání je stanovena sankce trestu odnětí svobody až na dvě léta nebo zákazu činnosti nebo peněžitého trestu. Úvěrového podvodu se dopustí také ten, kdo bez souhlasu věřitele nebo jiné oprávněné osoby použije úvěr, subvenci nebo dotaci na jiný než určený účel.

Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, pokud způsobí některým z výše uvedených činů škodu nikoli malou. (Škodou nikoli malou je částka nejméně 25.000 Kč.) Trestem odnětí svobody na dvě léta až osm let bude potrestán pachatel, který spáchá některý z výše uvedených činů jako člen organizované skupiny nebo spácháním způsobí značnou škodu (tedy škodu dosahující částky nejméně 500.000 Kč) nebo jiný zvlášť závažný následek. Pokud pachatel způsobí škodu velkého rozsahu (což je škoda dosahující částky nejméně 5 mil. korun) bude potrestán odnětím svobody na pět až dvanáct let¹.

Z uvedeného jasně vyplývá, že trestní zákon postihuje v souvislosti s trestným činem úvěrového podvodu dva druhy jednání. Jednak je to uvedení nepravdivých nebo hrubě zkreslených údajů nebo jejich zamlčení při sjednávání úvěrové smlouvy nebo při žádosti o poskytnutí subvence nebo dotace, a dále je postihováno použití úvěru, subvence nebo dotace na jiný než určený účel. Z

¹ Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon ve znění pozdějších předpisů

konstrukce skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu je zřejmé, že k naplnění znaků skutkové podstaty tohoto trestného činu zákon nevyžaduje, aby byla způsobena škoda, nebo aby pachatel jednal v úmyslu svým jednáním způsobit škodu.

Tato skutečnost mnohdy některým podnikatelům uniká a je zdrojem nemilého překvapení v okamžiku, kdy je vyvráceno jejich přesvědčení, že pokud jednáním naplňujícím znaky trestného činu úvěrového podvodu nezpůsobí škodu, nejde o trestný čin. Dle platné právní úpravy pro trestnost jednání zcela postačuje, že pachatel uvede nepravdivé informace nebo je hrubě zkreslí či zatají, anebo použije úvěr, dotaci nebo subvenci na jiný účel, než ke kterému byl určen. Naopak je nutno zdůraznit, že pokud dojde ke způsobení škody, jde o kvalifikovaný úvěrový podvod, který podmiňuje použití vyšší trestní sazby.

Současná právní úprava tak umožňuje vedle jednání, které bezpochyby směřují ke způsobení škody, postihovat i ta jednání, která ke způsobení škody nesměřují. Je tedy otázkou, zda formulace skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu není příliš široká. Záleží tak zcela na úvaze orgánů činných v trestním řízení, aby důsledně sledovaly splnění jak formálních, tak i materiálního znaků trestného činu úvěrového podvodu, a aby nedocházelo k trestnímu postihování těch jednání, které nesplňují požadovaný stupeň nebezpečnosti pro společnost.

2.1 TRESTNÝ ČIN¹

Trestný čin (lat. *crimen*, angl. *crime*, *criminal offence*, fr. *crime*, něm. *Verbrechen*, *Straftat*) je podle všech právních řádů nejzávažnější zaviněné protiprávní jednání. Příkladem trestného činu je vražda.

Druhy protiprávního jednání

1. Zločin (anglicky *felony*)

¹ http://iuridictum.pecina.cz/iuridictum/index.php/Trestn%C3%BD_%C4%8Din

2. Přechin (anglicky *misdemeanour*) je méně závažné protiprávní jednání než zločin. Některým právním řádům (včetně českého) tento institut chybí, v jiných (jako například v komunistickém Československu) tento delikt není považován za trestný čin.
3. Přestupek je nejméně závažným deliktem. Někdy bývá považován za pouhý správní delikt, nikoli trestný čin.

Od trestných činů, příp. přestupků, je třeba odlišovat delikty soukromoprávní, např. prodlení se zaplacením dluhu, způsobení škody nebo zásah do práva na ochranu osobnosti. Souběh trestněprávní a soukromoprávní odpovědnosti není vyloučen, nedochází k němu však automaticky; obecně lze říci, že zatímco každý trestný čin, jímž byla někomu způsoben škoda, zakládá rovněž právo poškozeného na její náhradu, opačně to neplatí, neboť podmínky pro vznik trestní odpovědnosti jsou přísnější: Ani miliardový dluh fyzické osoby po splatnosti nemusí být trestným činem; takto posuzován by byl jedině v případě, že by dlužník věděl již v době, kdy si částku vypůjčil, že ji nebude schopen splatit, a dopustil by se tedy podvodu. Podobně zdaleka ne každý zásah do práva na ochranu osobnosti je trestným činem pomluvy

2.2 DRUHY TRESTNÝCH ČINŮ^{1 2}

Vedle základního a ne ve všech právních rádech uplatňovaného dělení trestných činů na zločiny, přechiny, popř. přestupky, lze trestné činy lze dělit podle řady dalších kritérií a hledisek, z nichž uvádíme nejpodstatnější:

Úmyslné (dolosní) trestné činy (jichž je většina) jsou ty, u nichž se vyžaduje, aby pachatel jejich spácháním buď o dosažení deliktního následku usiloval, nebo byl minimálně srozuměn s tím, že nastane, zatímco u **nedbalostních** (kulposních) trestných činů postačuje, že pachatel buď věděl, že škodlivý následek může způsobit, ale bez přiměřeného důvodu očekával, že k němu nedojde, anebo to

¹ Metodické doporučení k postupu policejních orgánů v trestním řízení pro trestný čin úvěrový podvod ve smyslu § 250b tr. zákona, Policejní prezidium ČR, Praha 2006, PPR-1915/KPV-HK-2006

² NOVOTNÝ, O. a kol., *Trestní právo hmotné, zvláštní část*. 4. vydání: ASPI Publishing, Praha, 2004. ISBN: 80-86395-67-7.

nevěděl, přestože to vzhledem k okolnostem a ke svým osobním poměrům vědět měl. Není-li v trestním zákoně u určitého trestného činu výslovně uvedeno, že k jeho spáchání postačí zavinění z nedbalosti, je vyžadován úmysl (opačný přístup se uplatňuje v přestupkovém zákoně, kde *implicite* postačuje nedbalostní zavinění).

Trestné činy **poruchové** jsou ty, které zákonem chráněný zájem (tzv. objekt trestného činu) přímo porušují (např. krádež, útisk, znásilnění apod.), zatímco trestné činy **ohrožovací** jsou škodlivé již tím, že vytvářejí nebezpečnou situaci, aniž by muselo dojít ke konkrétním škodlivým důsledkům - typicky šíření poplašné zprávy, vystavení nepravdivého potvrzení nebo výroba a držení padělatelského náčiní.. Často se v této souvislosti diskutuje o správnosti trestní represe držitelů "většího než malého" množství drogy.

Další kritéria jsou vesměs tradiční a uplatňují se *ad hoc*:

1. **násilné** trestné činy jsou podskupinou trestných činů, které vyžadují užití násilí (loupež)
2. **hospodářské** trestné činy směřují k obohacení pachatele na úkor podnikatelských výnosů poškozeného (zneužívání informací v obchodním styku)
3. **vojenské** trestné činy mohou být spáchány pouze příslušníky ozbrojených sil (neuposlechnutí rozkazu)
4. **daňové** trestné činy směřují proti zájmu státu na výběru daní (zkrácení daně)
5. **verbální** trestné činy - o oprávněnosti jejichž stíhání se vedou trvalé polemiky - jsou spáchány tím, že pachatel vyjádří trestný názor (podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka) atp.

O **blanketních** trestných činech se hovoří v případech, že trestní zákon nepodává vyčerpávající popis skutkové podstaty, ale obsahuje tzv. odkazovací ustanovení na jiný právní předpis (např. neoprávněné nakládání s osobními údaji).

Trestní zákoník z roku 1852 v čl. II jasně stanovil: "Od téhož dne počínajíc, má tento zákon trestní, co se týče činů trestných, za zločiny, přečiny nebo přestupky v něm prohlášených, pravidlem býti i tehda, když se jich někdo dopustí tiskopisy." Všechny veřejnoprávní delikty tedy byly trestnými činy. V rámci právnícké dvouletky byl přijat trestní zákon soudní (č. 86/1950 Sb.) a trestní zákon správní (č. 88/1950 Sb.). Protože v lidovědemokratické režimu zločiny nejsou, bylo zrušeno

rozlišování trestných činů na zločiny a přečiny a přestupky byly vyděleny do zvláštního zákona.

Rozrušování tradičních principů právního řádu dosáhlo vrcholu v letech 1960–1965, v trestním právu konkrétně v roce 1961. Byl zrušen trestní zákon správním zákonem č. 60/1961 Sb., o úkolech národních výborů při zajišťování socialistického pořádku. Přestupky a nově konstruovaná provinění nadále projednávaly místní lidové soudy.

2.3 PODVOD ¹

Trestný čin Podvod dle § 250 trestního zákona číslo 140 z roku 1961 Sb.

(1) Kdo ke škodě cizího majetku sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu nikoli malou.

(3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny, nebo

b) způsobí-li takovým činem značnou škodu nebo jiný zvlášť závažný následek.

(4) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu

Trestný čin Úvěrový podvod dle § 250b trestního zákona

(1) Kdo při sjednávání úvěrové smlouvy či v žádosti o poskytnutí subvence nebo dotace uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti

¹ Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon ve znění pozdějších předpisů

nebo peněžitým trestem.

(2) Stejně bude potrestán, kdo bez souhlasu věřitele nebo jiné oprávněné osoby použije úvěr, subvenci nebo dotaci na jiný než určený účel.

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 škodu nikoliv malou.

(4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny, nebo

b) způsobí-li takovým činem značnou škodu nebo jiný zvlášť závažný následek.

(5) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 škodu velkého rozsahu.

2.4 ÚVĚROVÝ PODVOD

Speciální skutková podstata trestného činu úvěrový podvod byla do trestního zákona zavedena novelou trestního zákona provedena zákonem č. 253/1997 Sb. Dle důvodové zprávy se doplněním ustanovení o trestném činu úvěrového podvodu sledovalo rozšíření trestního postihu i na další formy podvodného jednání, které je sice obecně trestné jako trestný čin podvod podle § 250 trestního zákona, ovšem velmi komplikované na prokázání. Navíc ne ve všech případech je možné podle skutkové podstaty trestného činu podvod podle § 250 trestního zákona postihovat i úvěrové podvody spočívající v uvedení nepravdivých údajů v rámci sjednávání úvěrové smlouvy. Přitom taková jednání výrazně poškozují banky a slouží k získání neoprávněné majetkové výhody toho, kdo se takového činu dopustí.

Typickými úvěrovými podvody však jsou podvodná uzavírání úvěrových smluv s finančními (bankovními) institucemi, na základě kterých získávají pachatelé velké finanční prostředky. Tato forma trestné činnosti je značně rozšířena, vykazuje vysoký stupeň společenské nebezpečnosti s jednorázovými vysokými škodami. Zatímco spotřebitelské úvěry jsou vcelku úspěšně odhalovány a stíhány, úvěrové

podvody směřující do bankovního sektoru již vykazuje poměrně vysokou míru latence a to zejména v případech, kdy úvěr získal podvodným jednáním dlouholetý a významný obchodní partner finanční instituce, která úvěr poskytla. V tomto případě nemají finanční instituce zájem, aby se vyšetřováním trestné činnosti zabývala policie, či se o ní dozvěděla veřejnost, a proto se sami podílí na zakrývání této trestné činnosti a snaží se situaci řešit vlastními postupy. Často je to z důvodu, že tuto situaci zavinili sami pracovníci finančních institucí svojí nekvalifikovaností, neznalostí nebo neodpovědností a v některých případech dokonce úmyslným jednáním za slíbenou odměnu.

Opět i zde dochází k uzavírání smluv na základě padělaných dokladů (přízpůsobování občanských průkazů, padělání živnostenských listů a výpisů z obchodních rejstříků), uvedení a doložení nepravdivých nebo hrubě zkreslených údajů o ekonomické situaci žadatele do žádostí o poskytnutí úvěrů, nadhodnocení zástav, provedení nedostatečného ručení, apod. Je rovněž časté, že dochází k zamlčení podstatných údajů důležitých pro uzavření úvěrového obchodu a k použití finančních prostředků získaných na základě úvěrové smlouvy k jinému než dohodnutému účelu bez souhlasu věřitele.

V případech, kdy se jedná o čerpání dotací a subvencí na základě padělaných dokladů a nepravdivých údajů a jejich využívání k jinému než stanovenému účelu, umožňuje jejich páčání zejména nedostatečné prověřování a kontrola údajů předkládaných žadateli a taktéž i chybějící kontrola využití těchto poskytnutých finančních prostředků. Nezřídka úředníci institucí poskytujících dotace a subvence pomáhají k podvodnému získávání těchto finančních prostředků za poskytnutou finanční či jinou odměnu. Obdobná situace je v případě, kdy pracovníci finančních institucí za přislíbenou „provizi“ umožní získat finanční prostředky na základě úvěrové smlouvy, přestože ví nebo i sami pomáhají dokládat nepravdivé či hrubě zkreslené údaje nebo zamlčují údaje při předkládání žádosti o úvěr, případně tiše souhlasí s využitím získaných finančních prostředků k jinému než sjednanému účelu.

V souvislosti s výše uvedenou trestnou činností je páčání i další trestná činnosti typu padělání a pozměňování veřejné listiny dle § 176 trestního zákona (osobní doklady, výpisy z katastrů nemovitostí, atd.) a vydírání dle § 235 trestního zákona (využívání tzv. „bílých koní“ jako živých nástrojů k páčání trestné činnosti), apod.

Častým průvodním znakem těchto trestných činů je, že pachatelé získané finanční prostředky rychle utratí pro svoji potřebu, převedou je finančními machinacemi na nedobytný účet a zbavují se svého majetku. Jestliže soud vynese rozsudek ve prospěch věřitele, není možno zajistit výkon rozhodnutí vzhledem k nesolventnosti pachatele. Takto získané prostředky pachatelé využívají při trestním řízení k zajištění svojí obhajoby, najímají nejlepší obhájce, odborníky z různých oborů, využívají nejmodernější techniku a často pořizují důkazy na svojí obhajobu, které ve skutečnosti neexistovaly.

2.5 ÚVĚR A ÚVĚROVÁ SMLOUVA

Skutková podstata trestného činu úvěrový podvod používá dva pojmy a to „úvěrová smlouva“ a „úvěr“, aniž by je blíže vymezila. Trestní zákon vlastní definici úvěrové smlouvy či úvěru nezná a je proto nutné vycházet z obecné teorie práva a z charakteristiky uvedené v jiném právním předpise, v daném případě ze zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Smlouva - je definována teorií práva jako dvoustranný, případně vícestranný právní úkon, kterým smluvní strany zakládají mezi sebou právní vztah, tedy zakládající vzájemná práva a povinnosti. Dvoustranná smlouva vzniká na základě dvou jednostranných právních úkonů účastníků smluvního vztahu z nichž jeden předkládá návrh smlouva, druhý pak tuto smlouvu akceptuje. Právní úkony musí být adresné, shodné a musí jimi býti dosaženo vzájemného konsensu (konsensuální smlouvy) nebo je při uzavírání smlouvy zákonem vyžadováno konkrétní plnění druhé straně (tzv. reálné smlouvy).

Úvěrová smlouvy - je vymezena obchodním zákoníkem v ustanovení § 497 jako „smlouva o úvěru“. Na základě teorie práva a konkrétní zákonné úpravy je pak možné úvěrovou smlouvu definovat jako: dvoustranný právní úkon, kterým se věřitel zavazuje, že na základě žádosti poskytne dlužníku peněžní prostředky v konkrétní výši a dlužník se zavazuje poskytnuté prostředky ve smluvním termínu vrátit a zaplatit úroky. Podmínky uzavírání úvěrové smlouvy jsou pak stanoveny v ustanoveních § 498 až 507 obchodního zákoníku.

V předchozím odstavci jsou použity dva pojmy: „úvěrová smlouva“ použitá ve skutkové podstatě trestného činu úvěrový podvod podle § 250b trestního zákona a

„smlouva o úvěr“, který užívá obchodní zákoník ve svých ustanoveních dílu V., shodně označeného jako smlouva o úvěr. Nejdříve je proto potřebné vyřešit otázku, zda se jedná o totožné nebo alespoň sobě blízké pojmy. Vyřešení této otázky má významný vliv na definování úvěrových smluv signifikantních pro úvěrový podvod. Vyskytují se dva protichůdné názory. Jeden, který úvěrovou smlouvu charakterizuje širěji než smlouvu o úvěru, jejíž vymezení je jednoznačně dáno obchodním zákoníkem. Tím pádem by trestný čin úvěrový podvod dopadal na všechny typy úvěrů, včetně úvěrů zbožních a kombinovaných. Druhý názor preferuje užší preferuje užší pojetí úvěrové smlouvy a sice v rozsahu definovaném obchodním zákoníkem § 497, tedy smlouvu o úvěru vymezuje stejně jako je vymezena úvěrová smlouva. Pro názor, že zákonodárce při koncipování skutkové podstaty trestného činu úvěrový podvod podle § 250b trestního zákona shodně se smlouvou o úvěru podle obchodního zákoníku svědčí formulace druhého odstavce § 250b trestního zákona, ze které dovodit záměr zákonodárce konstruovat skutkovou podstatu tohoto trestného činu pouze na případy finančních úvěrů a nikoli za zbožní nebo jiné typy úvěrů. Tuto argumentaci podporuje i důvodová zpráva k § 250b trestního zákona, která klade naroveň smlouvu o poskytnutí úvěru s dotací nebo subvencí, které lze poskytnout výhradně v peněžní formě. Do tohoto vymezení lze podřadit i tzv. spotřebitelské úvěry, pokud ovšem nejde o tzv. „odložené platby“, které jsou velmi častým typem spotřebitelských úvěrů.

Odložená platba je typ úvěru za poskytnutí nepeněžních prostředků (nejčastěji zboží, ale i služeb). Odloženou platbou jsou např. plnění za základě smlouvy o koupi najaté věci včetně tzv. leasingové smlouvy. Těmito smlouvami o odložených platbách se neposkytují přímo finanční prostředky ale určité, přesně definované zboží, ze které zákazník je povinen v přesně definované lhůtě a způsobem zaplatit.

Úvěr - je v obecné rovině současně pojmem ekonomickým i právním. Ekonomický význam spočívá v tom, že úvěr je formou dočasného postoupení zboží nebo peněžních prostředků věřitelem dlužníkovi na principu návratnosti. Podle formy poskytnutí a splácení lze kvalifikovat tři druhy úvěrů:

peněžní - poskytnutý ve zboží a splácený v penězích

zbožní - poskytnutý a splácený ve zboží

obchodní - poskytnutý ve zboží a splácený v penězích (typické spotřebitelské úvěry)

Právní vymezení pojmu úvěr je definováno v § 2 písm. b) Zákona o bankách

jako závazek věřitele, že na požádání dlužníka poskytne v jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky a závazek dlužníka poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky. Je velmi důležité k právnímu vymezení úvěru uvést, že právní definování úvěru podle obchodního zákoníku se nevztahuje na zbožní nebo obchodní úvěry, tedy ani na spotřebitelské úvěry.

Ustanovení § 250b trestního zákona hovoří o podvodném jednání při sjednávání úvěrové smlouvy. Z dikce „při sjednávání úvěrové smlouvy“ vyplývá, že zřejmě půjde i o další související jednání, jako je například sjednání zajištění pohledávky z poskytnutého úvěru. V praxi to znamená, že do postupu při sjednávání úvěrové smlouvy bude nutno zařadit i sjednávání zástavních smluv k věcem nemovitým i movitým, zastavení pohledávky, zajištění postoupením pohledávky, zajišťovací převod práva či zajištění ručitelským závazkem. Vzhledem k tomu, že druh a výše zajištění pohledávky z úvěru jsou vždy výslovně uvedeny v úvěrové smlouvě (buť podrobnou úpravu obsahuje vlastní zástavní či jiná zajišťovací smlouva) a je tak její nedílnou součástí, lze dovést, že trestně postižitelné budou i nepravdivé údaje uvedené při sjednávání zajištění pohledávky z poskytnutého úvěru.

2.6 VZTAH TRESTNÉHO ČINU ÚVĚROVÝ PODVOD K PŘESTUPKU

Vztah trestného činu úvěrový podvod dle § 250b trestního zákona a přestupku proti majetku dle § 50 odst. 1 písm. a) zákona o přestupcích. Uvedeného přestupku se dopustí ten, kdo úmyslně způsobí škodu na cizím majetku podvodem nebo se o takové jednání pokusí.

Vzhledem k tomu, že základní skutkové podstaty podle ustanovení § 250b odst. 1 nebo odst. 2 trestního zákona neobsahují spodní hranici způsobené škody, přichází uvedený přestupek proti majetku v úvahu výjimečně jen tehdy, pokud by činem, který by byl jinak úvěrovým podvodem, byla způsobena škoda na cizím majetku nepatrná a zároveň by příslušný orgán činný v trestním řízení dospěl k závěru, že nejde o trestný čin, neboť stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný (ustanovení § 3 odst. 1,2 trestního zákona).

Příklad:

- 1) Osoba pachatele by uvedením nepravdivých údajů získala úvěr ze kterého by vyčerpala částku 4.000,- Kč a úvěr by řádně splácela. Svým jednáním by naplnila skutkovou podstatu trestného činu Úvěrový podvod dle § 250b/1 tr.

zákona. Škoda je ale v tomto případě nepatrná a společenská nebezpečnost nízká a proto by byla věc řešena jako možný přestupek proti majetku dle § 50/1a zákona o přestupcích nebo by byl případ i odložen dle § 159a/1 trestního řádu. Stanoviska jednotlivých státních zástupců jsou rozdílná a proto jeden navrhne případ odložit a druhý předat přestupek k potrestání u přestupkové komise.

- 2) Příkladem může být i případ, kdy osoba žádající o úvěr uvede do své žádosti zaměstnání o kterém ví, že v něm v brzké době skončí. Tímto tedy zamlčí rozhodné údaje pro sjednání či vyřízení úvěru, ale na druhou stranu podmínky úvěru plní nebo způsobí škodu ve výši do 5.000,- Kč.

2.7 FORMY A ZPŮSOBY PÁCHÁNÍ ÚVĚROVÝCH PODVODŮ

Formy a způsoby páchaní úvěrových podvodů se v podstatě nemění, pouze se neustále zdokonalují na základě větších zkušeností a znalostí pachatelů a neustálého vývoje technických možností. Společensky nejnebezpečnější formou jsou podvodná jednání páchaná skupinami organizovaného zločinu. K páchaní úvěrových podvodů je často využíváno i jiné trestné činnosti.

Signály možného úvěrového podvodu:

- nejsou plněny platební závazky
- poskytnutá zajištění jsou prodávána
- žadatel inkasuje pohledávky v hotovosti nebo prostřednictvím jiného bankovního účtu

Formy podvodů:

- podvodné žádosti o úvěr, dotaci či subvenci
- podvody související se zajištěním úvěru
- použití úvěru, dotace či subvence k jinému než určenému účelu

K páchaní těchto forem úvěrových podvodů jsou pachateli mnohdy budovány soustavy nepravdivých skutečností, které jsou často obsáhle a dlouhodobě plánovány (například vybudování husté sítě falešných firem, či tzv. shells, neboli

„prázdných“ firem, vzniklých pouze pro tento podvodný účel). V některých případech jsou do podvodného jednání zapojeni právníci a daňoví poradci v roli tzv. „introducer“, kdy vědomě či nevědomě doporučují podvodníka jako seriózního klienta. Pachatelé často po odčerpání poskytnutého úvěru, nechávají právníckou osobu zaniknout, přičemž statutární orgány přestávají fungovat ještě před vypořádáním všech závazků v rámci likvidace nebo konkursu.

2.8 PODVODNÉ ŽÁDOSTI O ÚVĚR, DOTACI ČI SUBVENCII

Nejčastější formou je uzavření smlouvy na vlastní doklady s doložením padělaného, neplatného, či upraveného potvrzení o zaměstnání (jsou zaznamenány případy, kdy zajištění dokladu o příjmu bylo nabízeno na inzerát). Pachatel je předem smířen s tím, že pokud nebude poskytnutý úvěr hradit, bude jeho podvodné jednání odhaleno a bude za trestnou činnost postížen. Ve většině případů je pachatel při uzavírání smlouvy bez finančních prostředků a jakéhokoliv majetku. Zakoupené zboží prodává a veškeré finanční prostředky, které získal utratí pro svoji potřebu (nákup alkoholu, cigaret, hra na automatech, životní styl neodpovídající příjmům apod.). Jestliže takovou formou jsou uzavírány spotřebitelské úvěry, pachatel se vystavuje postihu za trestný čin podvodu podle § 250 trestního zákona. Pro úplnost je nutno uvést, že v praxi jsou zjišťovány takové způsoby jednání, kdy pachatel v elektronické podobě (zpravidla prostřednictvím internetu) vyplní formulář „návrhu na uzavření smlouvy o poskytnutí úvěru“, kde uvede své osobní a další požadované údaje pro získání úvěru. Na tomto podkladě instituce poskytující úvěr zváží jeho přiznání a poté v listinné podobě sepíše s klientem konečnou verzi smlouvy o poskytnutí úvěru, která je stvrzena vlastnoručními podpisy. Vyplněné údaje, byť smyšlené, je z hlediska trestního práva nutno považovat pouze za přípravu k trestnému činu úvěrový podvod, která je však možná pouze ke kvalifikované skutkové podstatě úvěrového podvodu podle § 250b odst. 5 tr. zákona.

V poslední době je zaznamenána i organizovaná forma trestné činnosti v oblasti tzv. spotřebitelských úvěrů. Podstata páchaní této trestné činnosti spočívá v tom, že organizovaná skupina pachatelů (organizátorů), neoprávněně získává značné finanční prostředky prostřednictvím spotřebitelských úvěrů u peněžních ústavů, zejména u České spořitelny a to zneužitím ekonomicky slabých nebo nepřízpůsobivých občanů (jedná se zejména o občany, kteří žijí na hranici životního

minima, nezaměstnané, bezdomovce, osoby v minulosti již trestané, atd.), od kterých, pod různými sliby a záminkami, získávají osobní doklady a podpisy na úvěrových smlouvách s tím, že tyto osoby (organizátoři) získají podstatnou část takto získaných peněz. Samotní úvěroví dlužníci získají pouze nepatrnou část nebo dokonce peníze nedostanou vůbec.

V mnoha případech pachatelé tyto osoby, úvěrové dlužníky, vybaví padělanými doklady, jako např. fiktivní potvrzení zaměstnavatele o příjmu v požadované výši, fiktivní potvrzení o pobírání různých druhů důchodů (neboť tento příjem je pro banku z důvodu výše, pravidelnosti a jistoty bonitější, než potvrzení o příjmu zaměstnance) a dalšími doklady. Dále pachatelé poskytují těmto osobám ve většině případů i potřebnou částku asi 200,- Kč na zřízení účtu u peněžního ústavu, na který jsou posléze úvěrové prostředky převáděny. Tyto pachatel můžeme rozdělit do tří základních skupin:

- pachatelé, kteří jsou na základě rámcové smlouvy s peněžním ústavem, sami oprávněni podepisovat úvěrové smlouvy s klienty za peněžní ústav, (jedná se například o provozovatele autobazarů, kteří takto pomáhají svým „klientům“ získat finanční prostředky)
- pachatelé, kteří osobně, bez přítomnosti úvěrového dlužníka, předkládají všechny potřebné doklady a předem podepsanou úvěrovou smlouvu zástupci peněžního ústavu, který uzavře konkrétní smluvní vztah bez přítomnosti tohoto úvěrového dlužníka
- pachatelé, kteří úvěrové dlužníky vybaví všemi potřebnými doklady a úvěrová smlouva je podepsána úvěrovým dlužníkem osobně se zástupcem peněžního ústavu

Druhým způsobem je uzavření úvěrové smlouvy, získání dotace či subvence za využití padělaných dokladů. Pachatel si opatří odcizené doklady, nebo je sám odcizí.

- jedná se zejména o občanský průkaz, který přizpůsobí tak, aby vypadal jako jeho věrohodný držitel
- na základě padělaných nebo pozměněných dokladů, si nechá vystavit doklady, které jsou nutné k podnikání a vystupuje pod cizím jménem. Jedná se zejména o registraci na živnostenském úřadě a obchodním rejstříku a na základě výpisu z těchto rejstříků podají žádost o úvěr, dotaci či subvenci.

- opatří si, nebo nechá odcizit na zakázku kompletní doklady některé firmy a upraví je tak, aby mohl vystupovat jako jejich právoplatný držitel. Pomocí kopírovacího zařízení vyhotoví několik kopií, na kterých zakryjí původní jméno a opatří je smyšleným jménem
- v platném výpisu z obchodního rejstříku změní adresu podniku nebo jméno podniku na neexistující subjekt a takto upravený rejstřík zkopíruje na barevné kopírce. Tato kopie vypadá jako originál.

2.9 FORMÁLNÍ A MATERIÁLNÍ POJETÍ TRESTNÉHO ČINU ¹

Definice trestného činu, v některých právních řádech vyjádřená *explicite*, v jiných ponechaná doktríně, může vycházet ze dvou základních pojmových znaků trestného činu. V tomto smyslu se rozlišují komplementární principy **formálního a materiálního pojetí trestného činu**, které zakotvují pojmové vymezení (definici) trestného činu v daném právním řádu a které proto patří k nejdůležitějším otázkám trestněprávní politiky každého státu.

Materiální pojetí trestného činu je starší a vychází z požadavku, aby byly jako trestné činy stíhány ty skutky, které jsou pro společnost reálně škodlivé. Jejich podřazení konkrétním skutkovým podstatám je v tomto chápání trestnosti méně významné a skutkové podstaty mohou být proto vymezeny relativně volně až vágně. Materiální pojetí se uplatňuje např. v anglickém právu, které akcentuje roli soudu při rozhodování o vině, a bývá obvyklé i v autoritativních režimech, pro něž je atraktivní jeho flexibilita a obtížná přezkoumatelnost trestních rozsudků. Typickým představitelem takového trestního práva bylo právo sovětského. Do extrému toto pojetí zašlo v nacistickém Německu (Roland Freisler). Na území České republiky se materiální pojetí prosadilo trestním zákonem z r. 1950, který platil až do r. 1961.

Formální pojetí trestného činu spočívá na přesném vymezení jednotlivých skutkových podstat; společenská škodlivost určitého jednání se vyvozuje ze samotného faktu, že byla naplněna daná skutková podstata, a konkrétní nebezpečnost skutku (materiální znak) slouží jen jako korektiv, k němuž se přihlíží

¹ NOVOTNÝ, O. a kol., *Trestní právo hmotné, zvláštní část*. 4. vydání: ASPI Publishing, Praha, 2004. ISBN: 80-86395-67-7.

v případech, kdy je skutek po formální stránce trestným činem, ale jeho faktická nebezpečnost pro společnost je minimální. Toto pojetí je modernější, poskytuje vyšší stupeň právní jistoty a není tak snadno zneužitelné jako materiální pojetí trestného činu. Jeho nevýhodu lze spatřovat v tom, že posuzování materiálního znaku trestného činu není obligatorní, ale má funkci pouhého korektivu a orgány činné v trestním řízení (státní zástupce a soud) při rozhodování, zda tento korektiv uplatnit, postupují podle zásady oportunitity. Obecně lze říci, že k formálnímu pojetí trestného činu směřuje celý systém kontinentální právní kultury.

Platný trestní zákon (zákon č. 140/1961 Sb.) představuje smíšený formálně-materiální model. Z materiálního pojetí předchozího období si tento kodex podržel obligatorní posuzování nebezpečnosti skutku pro společnost (materiální znak) a vágní vymezení některých skutkových podstat (např. výtržnictví), požadavek naplnění formálních znaků skutkové podstaty je tu však striktní a většina skutkových podstat je definována dostatečně určitým způsobem.

2.10 STANOVISKA STÁTNÍCH ORGÁNŮ^{1 2}

Pro názornost jsou zde dále uvedena i názory dalších institucí, neboť i oblasti práva se stále vyvíjejí a je na ně reagováno různými institucemi. Například Nejvyšší státní zastupitelství České republiky uvádí: Ustanovení o trestném činu pojistného podvodu podle § 250a trestního zákona a ustanovení o trestném činu úvěrového podvodu podle § 250b trestního zákona se při konkurenci s ustanovením § 250 trestního zákona o trestném činu podvodu v rámci právního posouzení jednoho a téhož skutku (jednání) pachatele použijí přednostně (a to jak ve vztahu k základní, tak i kvalifikovaným skutkovým podstatám zmíněných trestných činů). Naplňuje-li tedy jednání pachatele znaky skutkových podstat obou těchto trestných činů, posoudí se jen podle ustanovení upravujícího některou z těchto dvou skutkových podstat a nikoli podle ustanovení § 250 trestního zákona o trestném činu podvodu podle § 250 trestního zákona.

¹ ASPI 2006, Interní číslo (IČ) ASPI: 23209, Nejvyšší státní zástupce, Vykl. 15/2003 Ke sjednocení výkladu zákonů ke vztahu ustanovení §250 odst.1 a § 250a odst.1 a § 250b odst.1 trestního zákona

² ASPI 2006, Interní číslo (IČ) ASPI: 23835, Nejvyšší soud ČR, Rt 6/2004 Tpj 301/2003 [Sb.NS 2004, 1-2: 27], Úvěrový podvod

Ustanovení o trestném činu podvodu podle § 250 tr. zák. je zde ve vztahu k § 250b tr. zák. v poměru speciality. Tento poměr speciality je však v naznačeném pojetí nutno chápat konkrétně, pro taková jednání, která jsou popsána v ustanovení o úvěrovém podvodu. Tedy pro případ, že pachatel při sjednávání úvěrové smlouvy či v žádosti o poskytnutí subvence nebo dotace uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí právě proto, aby tímto způsobem úvěr získal a již v té době jedná v úmyslu jej nezaplatit, tedy způsobit tím škodu na cizím majetku. Takto chápáno (jinak obecně) ustanovení o trestném činu podvodu podle § 250 tr. zák., zahrnující početné a různorodé formy jednání, namířených proti cizímu majetku, je pro tento případ ustanovením speciálním, neboť pro jednání popsaná v ustanovení § 250b tr. zák., která lze pod něj rovněž zařadit, vyžaduje splnění dalšího znaku - existenci onoho úmyslu způsobit škodu na cizím majetku. Ustanovení § 250b je v poměru k trestnému činu podvodu ustanovením subsidiárním, protože znaky trestného činu podvodu podle § 250 tr. zák., obecně zahrnující větší počet možných podvodných jednání, avšak co do šíře trestnosti omezené v důsledku existence požadovaného úmyslu, jsou v ustanovení § 250b tr. zák. doplněny o znaky, rozšiřující trestní represi na podvodná jednání spáchaná i bez tohoto úmyslu, současně však ji omezující jen na podvodná jednání, spočívající v uvádění nepravdivých údajů či zamlčení podstatných údajů v žádostech o poskytnutí úvěru či dotace nebo subvence.

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 253/1997 Sb. k těmto ustanovením říká: "Doplněním ustanovení o trestném činu podvodu se sleduje rozšíření trestního postihu na další formy podvodného jednání, které sice je trestné již podle stávající právní úpravy, ale zpravidla se nedokáže. Stávající skutková podstata trestného činu podvodu totiž vyžaduje, aby pachatel měl podvodný úmysl již v době, kdy začne naplňovat objektivní stránku tohoto trestného činu. Pokud např. úmysl "podvést" získá až v průběhu takového jednání nebo dodatečně (např. rozhodne se úvěr použít bez souhlasu věřitele na zcela jiný účel), uvedeného trestného činu se nedopustí, ačkoliv výsledek a subjektivní vztah pachatele k němu je stejný.

Trestní kolegium Nejvyššího soudu České republiky projednalo návrh stanoviska pod sp. zn. Tpjn 307/2001 na svém zasedání dne 25.9.2003. Návrh právní věty

stanoviska zněl: "Ustanovení o trestném činu úvěrového podvodu podle 250b odst. 1 tr. zák. je ve vztahu k ustanovení 250 odst. 1 tr. zák. o trestném činu podvodu ustanovením subsidiárním. Naplňuje-li tedy jednání pachatele znaky skutkových podstat obou těchto trestných činů, posoudí se jen podle skutkové podstaty trestného činu podvodu podle 250 tr. zák.". V odůvodnění se zejména zdůrazňovalo, že porovnáním skutkových podstat trestného činu podvodu podle § 250 odst. 1 tr. zák. a trestného činu úvěrového podvodu podle § 250b odst. 1 tr. zák. lze zjistit, že každá z nich obsahuje znaky, které druhá neobsahuje a jsou tak v některých znacích oproti druhému širší a v některých znacích užší. Skutková podstata podvodu podle § 250 tr. zák. obsahuje oproti úvěrovému podvodu znaky předpokládající, že pachatel podvodným jednáním způsobí škodu na cizím majetku a že sebe nebo jiného obohatí. Na druhé straně ustanovení § 250b tr. zák. je užší v tom, že okolnosti, za nichž může být čin spáchán omezuje jen sjednávání úvěrové smlouvy či žádost o poskytnutí subvence nebo dotace. Podstatné je, že oba tyto trestné činy jsou zařazeny mezi trestné činy proti majetku, tedy trestné činy určené na ochranu týchž zájmů. Přitom však typickým znakem skutkových podstat určujícím povahu a typovou nebezpečnost nejvýznamnějších trestných činů proti majetku, jakými jsou trestné činy podvodu podle § 250 tr. zák., krádeže podle § 247 odst. 1 tr. zák. a zpronevěry podle § 248 odst. 1 tr. zák., je znak způsobení škody na majetku. V případě skutkové podstaty trestného činu podvodu podle § 250 odst. 1 tr. zák. je dalším znakem záměr pachatele sebe nebo jiného podvodným jednáním obohatit. To jsou znaky, které jsou pro vystihnutí stupně společenské nebezpečnosti jednání pachatele, který svým skutkem naplní znaky obou posuzovaných trestných činů, podstatně významnější než skutečnost, že pachatel se činu dopustil vůči bance při sjednávání úvěrové smlouvy. V obecné rovině je podstatně společensky nebezpečnější jednání pachatele, který si vypůjčil peníze, např. od fyzické osoby, s vědomím, že dluh nesplatí a způsobí tak škodu, než jednání pachatele, který sjedná u banky úvěrovou smlouvu s uvedením nepravdivých údajů o dalším použití úvěru, ale s tím, že podle podmínek úvěrové smlouvy dluh zaplatí. Při úvěrovém podvodu spáchaném sjednáním nepravdivé úvěrové smlouvy je věřitel poškozen v první řadě na svém nemajetkovém právu, a to právu určovat použití úvěru, teprve při naplnění obou skutkových podstat (tedy i trestného činu podvodu podle § 250 odst. 1 tr. zák.) je však věřitel poškozen na tomto právu

a zároveň i na majetku. Účelem ustanovení o úvěrovém podvodu podle § 250b odst. 1 tr. zák. zjevně je pouze doplnit ochranu poskytovanou skutkovou podstatou ustanovení § 250 odst. 1 tr. zák. o trestném činu podvodu o případy podvodně vylákaného úvěru v bance, kdy není prokázáno, že by pachatel tak jednal v úmyslu úvěr nesplácet a tak se obohatit a způsobit škodu; případy, kdy je pouze prokázáno, že pachatel při získání úvěru uváděl nepravdivé údaje relevantní pro poskytnutí úvěru. Ve věcech, kdy se podaří prokázat, že pachatel se chtěl zároveň obohatit a způsobit škodu, byl totiž postih podle dosavadního ustanovení § 250 odst. 1 tr. zák. naprosto dostatečný a nebylo třeba z důvodu vystižení nějaké zvláštní nebezpečnosti útoků vůči určitému subjektu spáchaným určitým způsobem zavádět nové ustanovení. Též ne všechny skutky, při nichž pachatel uvádí v rámci sjednávání úvěrové smlouvy nepravdivé údaje, musejí směřovat k obohacení pachatele tím, že způsobí škodu ve výši vylákaného úvěru. Častým cílem může být jen získání úvěru, za situace, kdy by s uvedením pravdivých údajů jej pachatel nezískal. U úvěrového podvodu jde o trestný čin, který svou podstatou nepatří mezi takové majetkové trestné činy, jako je podvod, krádež a zpronevěra. Povaze trestného činu úvěrového podvodu neodpovídá ani stanovení stejné trestní sazby jako na obohacovací trestné činy proti majetku - krádeže, zpronevěry a podvodu. Proto je třeba k správnému vystižení závažnosti jednání pachatele, který naplní jedním skutkem znaky skutkových podstat trestných činů podvodu podle § 250 odst. 1 tr. zák. a úvěrového podvodu podle § 250b odst. 1 tr. zák. v takovém případě skutek posoudit jako trestný čin podvodu podle § 250 odst. 1 tr. zák. Nejde v tomto případě o vyloučení souběhu trestných činů, které by bylo namístě charakterizovat jako poměr speciality skutkové podstaty trestného činu podvodu podle § 250 odst. 1 tr. zák. vůči skutkové podstatě trestného činu úvěrového podvodu podle § 250b odst. 1 tr. zák. I když z toho, co bylo uvedeno, vyplývá, že trestný čin podvodu podle § 250 odst. 1 tr. zák., postihuje z útoků záležejících v uvádění nepravdivých skutečností při získávání úvěrů u bank, zvláštní povahu a společenskou nebezpečnost těch z nich, kterými pachatel nad rámec poškození nemajetkových práv věřitele zamýšlí poškodit i jeho majetek, je vzhledem k cílům zavedení skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu do trestního zákona, přesnější dovést, že jde o vyloučení jednočinného souběhu z důvodu poměru subsidiarity. To znamená, že ustanovení § 250b tr. zák. o trestném činu úvěrového podvodu je vůči ustanovení o trestném činu podvodu

podle § 250 odst. 1 tr. zák. ustanovením subsidiárním a použije se jen nedopadá-li na posuzovaný čin toto primární ustanovení. Účelem ustanovení o úvěrovém podvodu podle § 250b odst. 1 tr. zák. je pouze doplnit ochranu poskytovanou ustanovením § 250 odst. 1 tr. zák. proti útokům méně nebezpečným, a to z důvodů, že se u nich nepodařilo prokázat podvodný úmysl (podvodným jednáním se obohatit a způsobit tak na majetku banky škodu) nebo proto, že tu takový úmysl nikdy nebyl. Nicméně trestní kolegium Nejvyššího soudu při projednávání návrhu tohoto stanoviska v plénu (kde převažoval opačný názor, než byl obsažen v navrhovaném stanovisku) nakonec nedospělo k jednoznačnému závěru, a protože ani zastánci většinového (opačného) názoru nebyli natolik početní, aby trestní kolegium mohlo schválit vydání stanoviska v opačném znění, nebylo možno dosáhnout vydání sjednocujícího stanoviska Nejvyššího soudu ani v jedné z v úvahu přicházejících variant.

Ustanovení § 250a a § 250b tr. zák. se od § 250 tr. zák. liší zásadním způsobem v základní skutkové podstatě, ve zpřísněných skutkových podstatách odstavce druhého (a dalších) se však již tento rozdíl (navenek) stírá, protože tato další přísnější ustanovení již jako jeden ze znaků (okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby) obsahují znak způsobení škody. Zdánlivě je v těchto přísnějších ustanoveních všech tří trestných činů tento znak z hlediska výsledků vyvození trestní odpovědnosti postaven naroveň. Ač tomu tak v převážné míře ve výsledku posouzení věci v praxi zřejmě bude, je nutno si uvědomit, že zatímco v základní skutkové podstatě je třeba u všech tří trestných činů úmyslného zavinění, přičítá se okolnost podmiňující použití trestní sazby ve všech těchto případech pouze z nedbalosti. To ale má také zásadní důsledky - byť více formálně právní než reálné. Jestliže pro naplnění znaků skutkových podstat podle § 250a a § 250b tr. zák. v prvním jejich odstavci není třeba způsobení škody, pak (na rozdíl od trestného činu podvodu) je trestné u těchto dvou skutkových podstat nejen to jednání, jímž nebyla vůbec žádná škoda způsobena (popřípadě byla-li způsobena úmyslně, vychází-li se ze vztahu jejich speciality vůči obecnému podvodu), ale i to jednání, jímž pachatel způsobil škodu i jen z nedbalosti.

Fakticky (z hlediska reality) proto trestný čin podvodu podle § 250 tr. zák. jako typický majetkový trestný čin založený na předpokladu úmyslného zavinění ve vztahu ke způsobení škody v základní skutkové podstatě bude postihovat

převážně jednání, kde forma úmyslného zavinění [byť to není podmínkou s ohledem na ustanovení § 6 písm. a) tr. zák.] bude zjišťována i u přísnějších skutkových podstat odstavců druhého a následujících, zatímco v případě trestných činů úvěrového a pojistného podvodu může být množina těch případů, kde se posléze prokáže ve vztahu těžšímu následku (co do výše způsobené škody) zavinění z nedbalosti výrazně vyšší (zejména u trestného činu úvěrového podvodu). U trestného činu podvodu bude totiž vždy nutno nejprve (také) prokázat úmysl způsobit škodu (bez tohoto úmyslu nemůže jít nikdy o trestný čin podvodu podle § 250 tr. zák.), zatímco u zmíněných trestných činů podle § 250a a § 250b tr. zák. bude dokazování zaměřeno v první řadě na to, zda jednání naplnilo formální znaky uvedené v základních skutkových podstatách a teprve potom bude třeba (resp. možno) zkoumat, zda je tu i způsobená škoda jako relevantní následek, jehož vznik způsobil pachatel alespoň z nedbalosti, a v jakém rozsahu ji pachatel způsobil. I tento fakt podporuje názory, označující oba trestné činy za speciální ve vztahu k trestnému činu podvodu.

Další možností - zřejmě ale jen hypotetickou - by byl pokus rozlišovat uvedené trestné činy podle zásady o subsidiaritě a specialitě na základě tvrzení, že trestné činy podle § 250a a § 250b tr. zák. jsou vůči trestnému činu podle § 250 tr. zák. ustanoveními speciálními proto, že se liší i ve znacích způsobení škody v přísnějších skutkových podstatách (tam kde tvoří okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby). Nikoli však co do předpokládané výše škody, ale co obsahu tohoto pojmu. Jinak řečeno prohlásit, že pro výklad pojmu "škoda" pro účely těchto dvou speciálních ustanovení se neužije obvyklé pojetí škody, jak je používáno ve zbývající části trestního zákona, ale že tu tato škoda má svůj specifický význam - jde nikoli o majetkovou újmu, ale o výši úvěru, který má být poskytnut nebo který byl vyplacen, použit, atd., či o výši pojistného plnění, které má být sjednáno, poskytnuto atd., bez ohledu na to, za ve výsledku má jít nebo půjde o skutečnou majetkovou újmu u poškozeného subjektu. (Pozn.: Nezaměňovat s otázkou, jak v těchto případech stanovit okamžik vzniku skutečné škody!). Ač si takový výklad lze představit (přestavoval by ale současně průlom do současného pojetí škody jako majetkové újmy) těžko by mohl obstát z hlediska vyváženosti trestní politiky, kdy sankce ve výši mnoha let odnětí svobody by byla ukládána i jen za "formální" naplnění těchto znaků, aniž by nakonec došlo ke skutečným majetkovým ztrátám na straně poškozených finančních institucí.

Další argument, podporující výše uvedené řešení vzájemného poměru konkurujících si trestných činů podle § 250a, § 250b a § 250 tr. zák. je i existence nové úpravy v navrhované rekodifikaci trestního práva hmotného, která - pokud dojde k přijetí ustanovení trestního zákoníku o trestných činech úvěrového a pojistného podvodu v podobě, jak je dosud navrhována - zavádí znak způsobení škody nikoli nepatrné i v základních skutkových podstatách těchto trestných činů. Pak je bude možno označit zcela přiléhavě a bez jakýchkoli pochybností za ustanovení speciální.

Základní skutková podstata u trestného činu pojistného podvodu v tomto návrhu zní:

(1) Kdo při sjednávání pojistné smlouvy nebo při uplatnění nároku na plnění z takové smlouvy uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, propadnutím věci nebo zákazem činnosti.

(2) Stejně bude potrestán, kdo vyvolá nebo předstírá událost blíže označenou v pojistné smlouvě nebo událost, na kterou se vztahuje zákonné pojištění, v úmyslu ji uplatnit jako pojistnou událost, nebo kdo stav vyvolaný pojistnou událostí udržuje v úmyslu zvýšit vzniklou škodu a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou."

Formulace skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu zní:

(1) Kdo při sjednávání úvěrové smlouvy nebo při čerpání úvěru uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.

(2) Stejně bude potrestán, kdo bez souhlasu věřitele v nikoli malém rozsahu použije prostředky získané účelovým úvěrem na jiný než určený účel."

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI

Cílem naší práce bylo zachytit a analyzovat úvěrové podvody a hlavně jejich pachatele, tedy osoby, které za nimi stojí. V této práci se nezabýváme pachateli, kteří mají na svědomí značné škody, ale pachateli, kteří tyto činy páchají nejčastěji, tj. pachateli, kteří způsobí škodu v řádu tisíců či desetitisíců korun.

Z tohoto nastínění celého problému by bylo možno stanovit skupinu obyvatel, na kterou by se měla zaměřit konkrétní pomoc (státních orgánů).

3.2 PŘEDPOKLADY

Na základě teoretického zpracování dané problematiky úvěrových podvodů a vlastních zkušeností byly stanoveny následující dva základní předpoklady :

- 1) Předpokládáme, že nejméně 60% pachatelů úvěrových podvodů bude mít základní vzdělání.
- 2) Předpokládáme, že nejméně 80% pachatelů úvěrových podvodů je nezaměstnaných.

3.3 POUŽITÉ METODY A JEJICH ROZBOR

Při získávání údajů potřebných pro zpracování této práce vedoucích k potvrzení či vyvrácení uvedených předpokladů bylo použito těchto metod :

- studium dokumentace pomocí analýzy statistických a spisových materiálů
- řízeného rozhovoru s užitím záznamového archu (viz. Příloha č. 1, 2)

Použity byly zejména údaje získané z Policejního prezidia ČR - Úřadu Služby kriminální policie a vyšetřování a také ze spisových údajů Služby kriminální policie a vyšetřování v České Lípě. Zde byla získána značná část potřebných informací o pachatelích úvěrových podvodů, protože jiné postupné získávání informací by bylo velice zdlouhavé a téměř nemožné, neboť autor této práce nemůže vést a ani nevede vyšetřování takového množství případů. Navíc autor není členem Oddělení hospodářské kriminality, ačkoliv v prvopočátku tyto skutky prošetřuje.

3.4 POPIS ZKOUMANÉHO VZORKU

Hlavním cílem této práce bylo zachytit a analyzovat vybraný vzorek osob, a to pachatelů trestného činu Úvěrový podvod podle § 250b trestního zákona na území okresu Česká Lípa. Pachatelem se v tomto smyslu rozumí osoba, které bylo sděleno obvinění z trestného činu Úvěrový podvod podle § 250b trestního zákona.

Vzorek zkoumaných padesáti osob byl vybrán za období leden až březen 2005, a to z archívu Policie České republiky - Služby kriminální policie a vyšetřování v České Lípě. Jedná se prvních padesát trestních spisů týkajících se úvěrových podvodů.

3.5 VLASTNÍ PRŮZKUM

Samotným průzkumem byly zjišťovány tyto údaje:

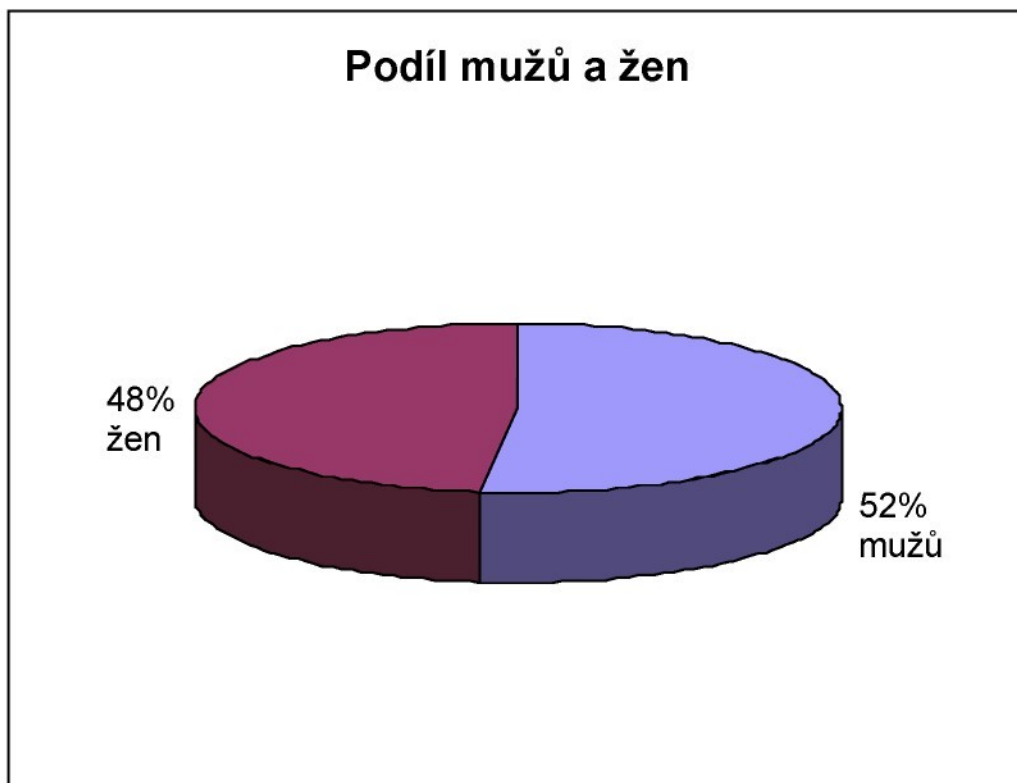
- a) podíl mužů a žen
- b) rozložení podle věku
- c) osobní stav
- d) rozložení podle počtu potomků
- e) trestní minulost
- f) nejvyšší dosažené vzdělání
- g) zaměstnanost

ad a) podíl mužů a žen

Jako první bylo zkoumáno rozložení osob podle pohlaví, neboť trestní spisy nebyly vybírány podle pohlaví pachatelů, ale podle časové posloupnosti tak jak byly policií šetřeny.

Provedenou analýzou z padesáti náhodně vybraných skutků (trestných činů) bylo zjištěno, že 52 % pachatelů jsou muži a 48% pachatelů jsou ženy. Tento výsledek je následně zachycen na grafu č. 1.

Rozložení zkoumané skupiny je tedy téměř ideální a samotný výsledek nenaznačuje specializovanost mužů či žen.

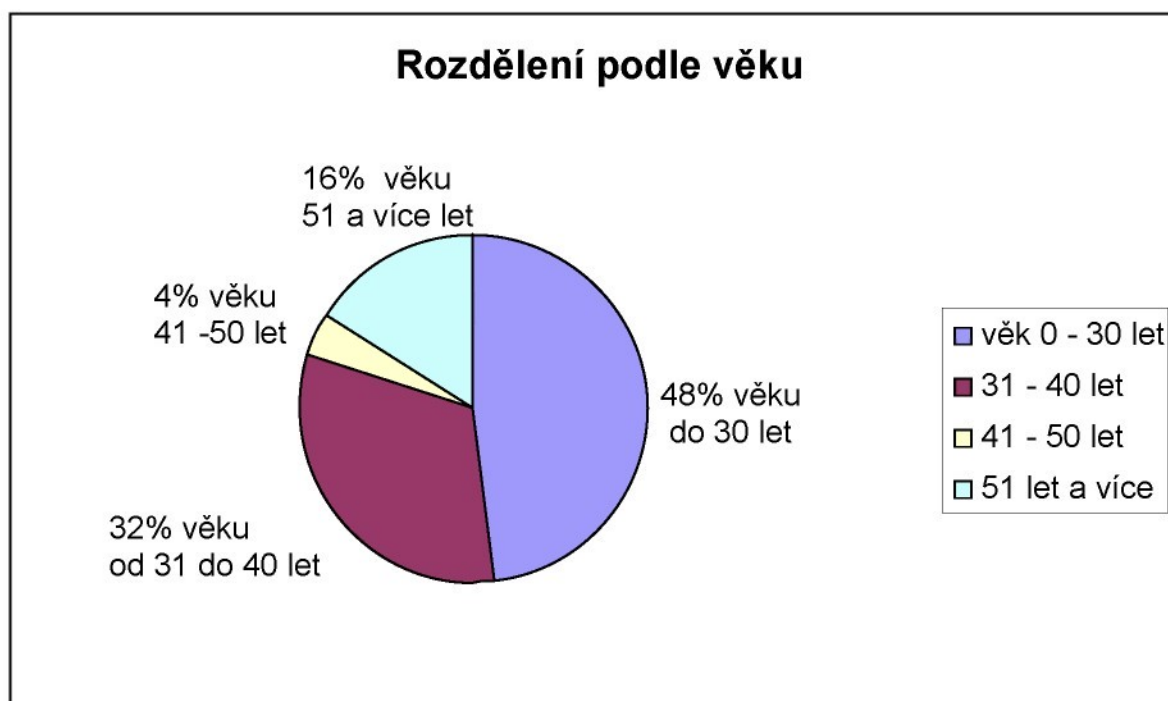
Graf č. 1 (podíl mužů a žen v samotném průzkumu)

Ze své praxe pak mohu uvést, že se při vyšetřování trestného činu Úvěrový podvod spíše setkávám ve zhruba 80 % případů a muži jako pachateli a jen zbytek tvoří ženy. Výsledek prvního grafu ukazuje spíše vyrovnanost při výběru vyšetřovacích spisů.

ad b) rozložení podle věku

Dále bylo zkoumáno rozdělení vybraného vzorku pachatelů podle věku. Provedenou analýzou z padesáti náhodně vybraných skutků bylo zjištěno, že 48 % pachatelů trestného činu Úvěrový podvod je ve věku do třiceti let, 32 % procent pachatelů je ve věku mezi 31 – 40 léty, 4 % pachatelů je ve věku mezi 41 -50 léty a 16 % je ve věku nad 51 let.

Výsledkem průzkumu tohoto údaje je zřejmé, že typickým pachatelem úvěrového podvodu je osoba věku do 30-ti let, což je znázorněno v grafu č. 2.

Graf č. 2 (rozložení vzorku podle věku)

Ze své praxe mohu potvrdit výsledek této položky, neboť při vyšetřování úvěrových podvodů ze opravdu setkávám s pachateli většinou do 30-ti let věku.

Jedním z příkladů, který v této práci uvádím může být případ Romany B.. Jedná se o ženu ve věku do 30-ti let, vdanou, s jedním dítětem, zaměstnanou, která zažádala prostřednictvím smluvního partnera o poskytnutí spotřebitelského úvěru od České spořitelny. V žádosti uvedla nepravdivé údaje týkající se účelu úvěru, kdy uvedla, že úvěr bude použit na vybavení bytu a toto doložila falešným potvrzením firmy S.A. na dodávku zboží a materiálu, které vystavil její manžel. Téhož dne pak od banky obdržela žádané finanční prostředky.

Přestože pachatelka splátky úvěru řádně hradila, dopustila se svým jednáním trestného činu, neboť podmínky pro obdržení spotřebitelského úvěru jsou jiné, než podmínky pro obdržení úvěru finančního.

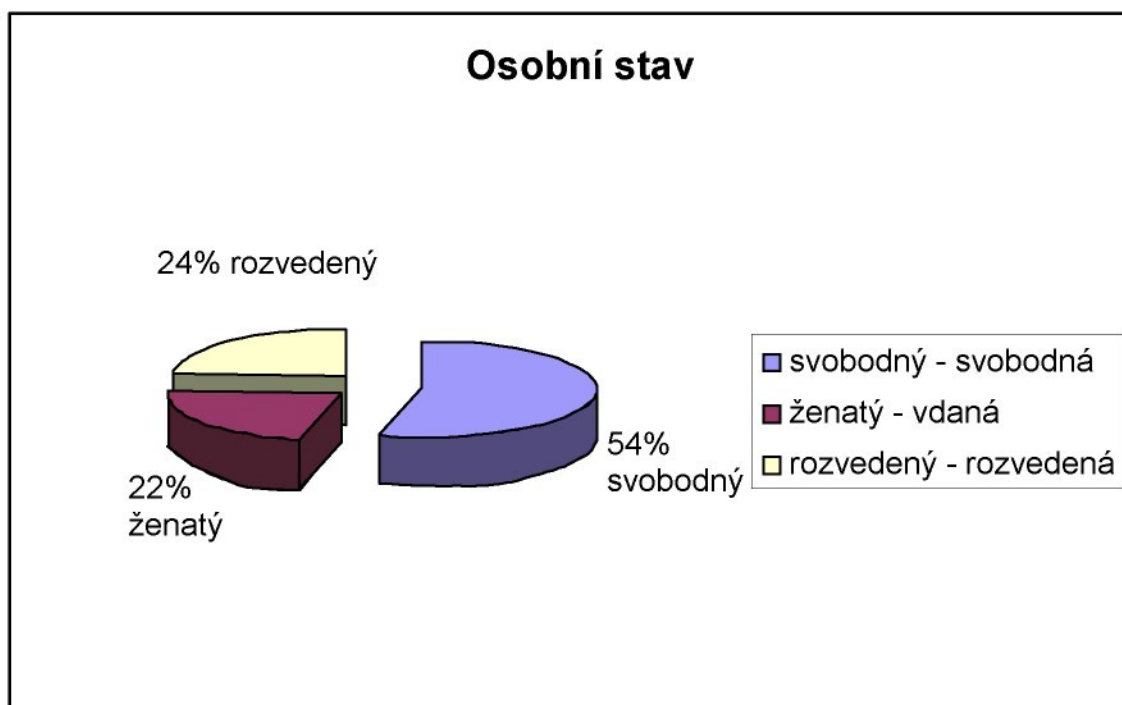
Na tomto příkladě je jasně ukázáno jak lehce je možné dopustit se trestného činu, ačkoli splátky úvěru jsou řádně hrazeny.

ad c) rozložení podle rodinného stavu

Třetí položkou, která byla průzkumem zkoumána, je rozdělení pachatelů trestného činu Úvěrový podvod podle rodinného stavu.

Provedenou analýzou z padesáti náhodně vybraných skutků (trestných činů) bylo zjištěno, že 54 % pachatelů je ve stavu svobodný - svobodná, 22 % je ve stavu ženatý - vdaná, 24 % je ve stavu rozvedený – rozvedená. Uvedené údaje jsou pak znázorněny v grafu č. 3.

Graf č. 3 (rozložení vzorku dle osobního stavu)

Ze své praxe vyšetřování trestných činů mohu uvést, že výsledek rozložení podle osobního stavu zhruba odpovídá realitě. V převážné míře se opravdu ve vyšetřování setkávám spíše se svobodnými pachateli.

ad d) rozložení podle počtu potomků

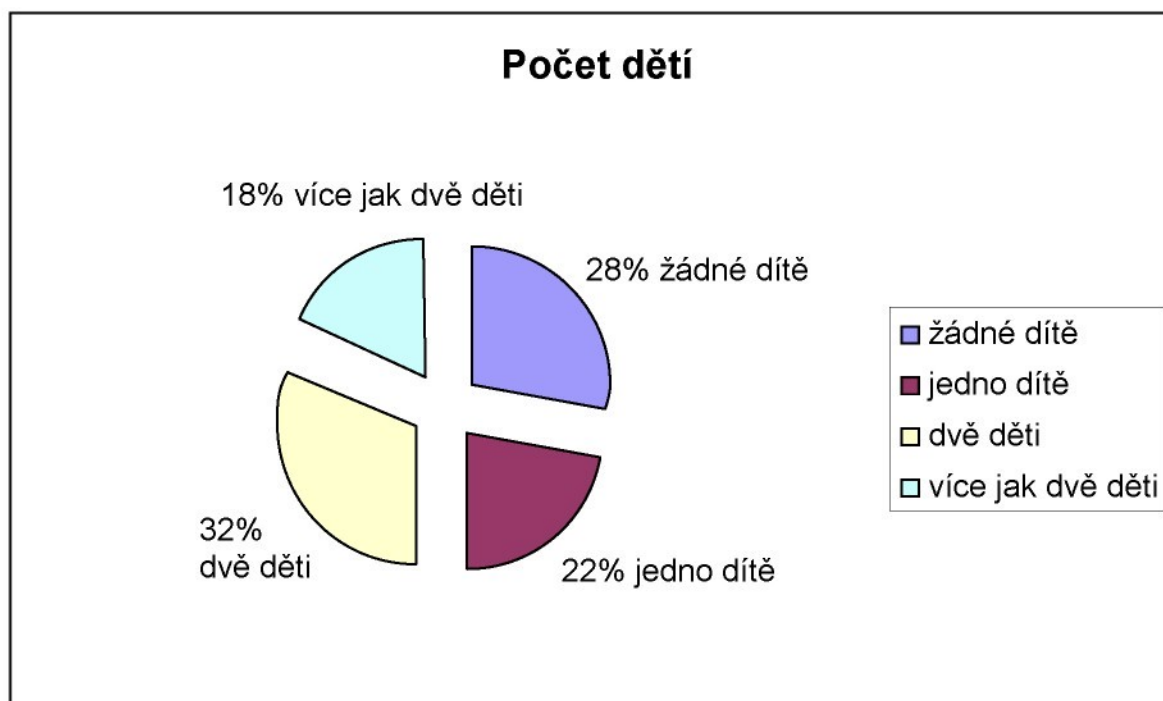
Dalším hlediskem zkoumání vzorku pachatelů je zjištění jaký počet pachatelů má potomka.

Provedenou analýzou z padesáti náhodně vybraných skutků bylo zjištěno, že 28 % pachatelů úvěrového podvodu žádné dítě nemá, 22 % pachatelů má jednoho potomka, 32 % pachatelů má dvě děti a 18 % pachatelů má dvě a více dětí. Průzkumem nebylo zkoumáno, jestli pachatel má dítě ve vlastní péči, ale na kolik

dětí má vyživovací povinnost.

Pro lepší přehlednost je výsledek opět znázorněn v grafu č. 4.

Graf č. 4 (rozložení vzorku podle počtu dětí)

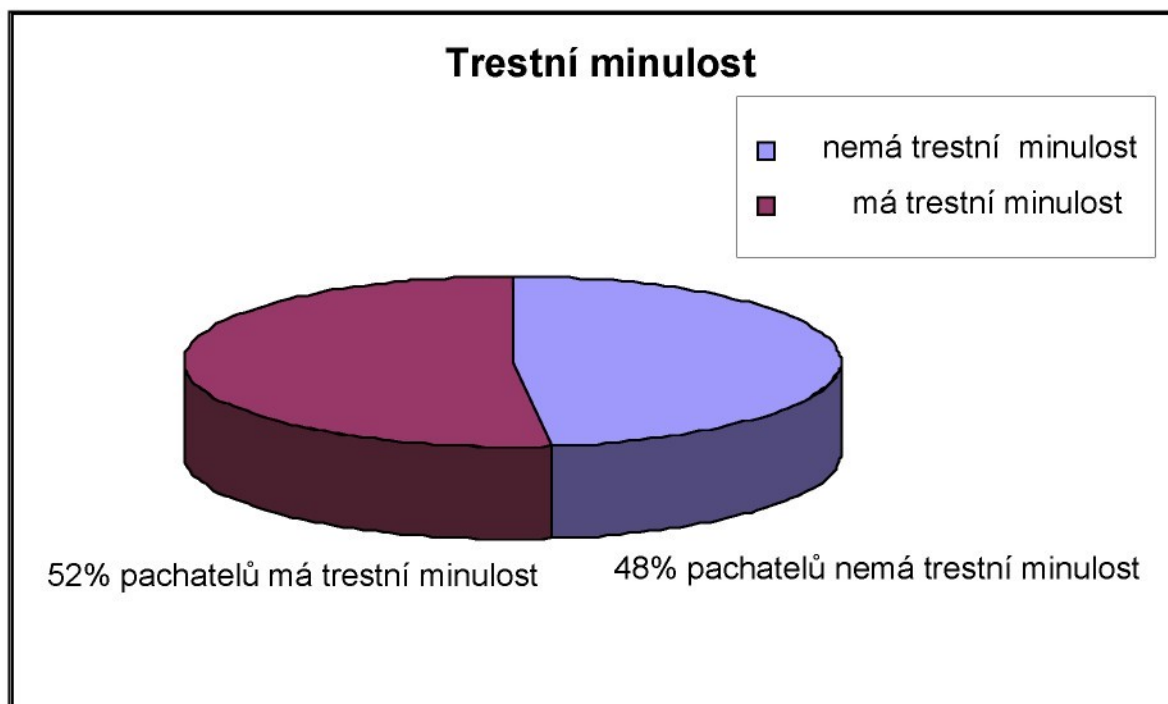

Provedeným průzkumem bylo zjištěno, že podíl počtu dětí pachatelů úvěrových podvodů je rozložen téměř rovnoměrně. S tímto výsledkem ze své praxe zcela ztotožňuji.

ad e) rozložení podle trestní minulosti

Obsahem dalšího průzkumového zjištění byla otázka trestní minulosti pachatelů, respektive zda pachatelé úvěrových podvodů mají již zkušenost s orgány činnými v trestním řízení, s trestním stíháním apod. Výsledkem je průzkumu je zjištění, že trestní minulost či zkušenost s vyšetřováním má 48% pachatelů z našeho výběru a 52% pachatelů žádnou zkušenost, respektive trestní minulost nemá.

Výsledek průzkumu tohoto faktoru je znázorněn na grafu č. 5.

Graf č. 5 (rozložení vzorku podle trestní minulosti)

Ze své praxe mohu uvést, že se spíše u pachatelů úvěrových podvodů nesetkávám s trestní minulostí. Většinou se u mnou prošetřovaných kauz jedná o pachatele, kteří své jednání nepovažovali za protiprávní a tudíž je vůbec nenapadlo, že by se mohlo jednat o trestný čin a mohli by být nějak postiženi. Tímto chci tedy říci, že u pachatelů s trestní minulostí se dá předpokládat větší znalost zákonů a informovanost o svém protiprávním jednání.

ad f) rozložení podle nejvyššího dosaženého vzdělání

Obsahem této otázky našeho průzkumu je získání informace o dosaženém nejvyšším vzdělání pachatelů úvěrových podvodů.

Provedenou analýzou z padesáti náhodně vybraných skutků (trestných činů) bylo zjištěno, že 62 % pachatelů úvěrových podvodů má základní vzdělání, 30 % pachatelů je vyučeno v jakémkoliv oboru, 8 % pachatelů má střední školu a nikdo z náhodně vybraných pachatelů nemá vysokoškolské vzdělání.

Výsledek je znázorněn na grafu č. 6.

Graf č. 6 (rozložení vzorku podle dosaženého vzdělání)

Ze své praxe uvádím, že s výsledkem hlediska vzdělanosti pachatelů úvěrových podvodů se zcela ztotožňuji, neboť většina prošetřovaných pachatelů úvěrového podvodu je opravdu zcela bez vzdělání.

Typickým příkladem úvěrového podvodu je pak případ Žanety B. , která je věku do 30-ti let, má tři děti, je svobodná, je bez zaměstnání, má základní vzdělání, je nemajetná, nemá trestní minulosti a byla oslovena neznámým mužem, který jí nabídl 3.000,- Kč, pokud s ním zajde do prodejny elektroniky a na sebe si vezme videokameru. Ž.B. souhlasila a s mužem zašla do prodejny, kde předložila falešné potvrzení o výši příjmu a od prodejce převzala videokameru. Kameru po odchodu z prodejny předala neznámému muži a společně odešli. Muž ženě slíbil, že jí peníze dodatečně donese, ale Ž.B. už jej nikdy neviděla. Ž.B. se následně domnívala, že za nic nemůže, že nic splácet nebude. Okresní soud jí ale potrestal výkonem 100 hodin obecně prospěšných prací, neboť úmyslně uvedla nepravdivé údaje a úvěrovou společnost tak připravila o částku 7000,- Kč. Při výsledku pak Ž.B. uvedla, že si vůbec neuvědomovala, že by za takovéto jednání mohla být postižena. Vše bylo dohodnuté a myslela si, že to za ní bude platit daný muž. Peníze nutně na obživu nepotřebovala, ale vidina snadného výdělku byla příliš silná.

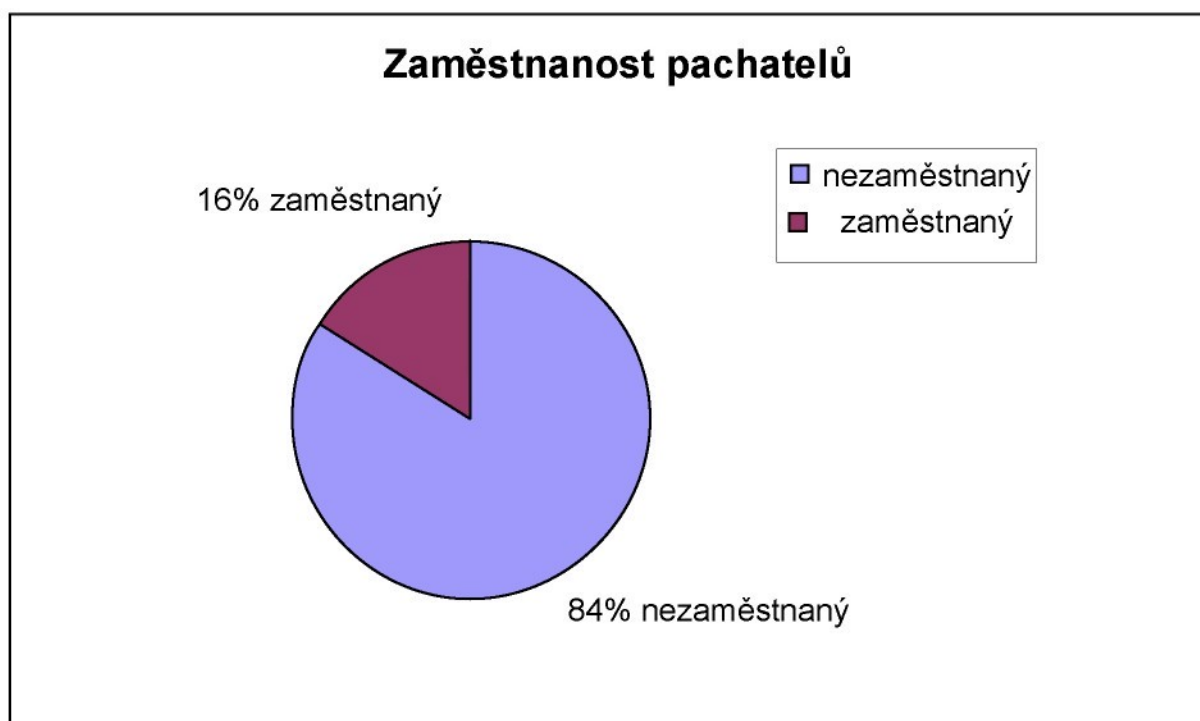
Toto je ukázkový případ, kde pachatel využil neznalosti zákonů a nízkého intelektu pachatelky. Ž.B. pak nejen, že nedostala žádné peníze, ale ještě byla potrestána soudem k výkonu 100 hodin obecně prospěšných prací.

ad g) rozložení podle zaměstnanosti

Posledním zkoumaným hlediskem našeho vzorku padesáti pachatelů úvěrového podvodu je hledisko zaměstnanosti. Jedná se tedy o zjištění, zda jsou pachatelé úvěrových podvodů zaměstnaní.

Provedenou analýzou z padesáti náhodně vybraných pachatelů úvěrových podvodů bylo zjištěno, že 84% pachatelů žádné zaměstnání nemá a 16% pachatelů je zaměstnáno. Tento údaj je považován za velice důležitý, například z hlediska možného motivu pachatelů. Výsledek je opět znázorněn na grafu č. 7.

Graf č. 7 (rozložení vzorku podle zaměstnanosti)

Ze své vyšetřovací praxe mohu uvést, že setkat se se zaměstnaným pachatelem úvěrového podvodu je téměř nerealné. Typickým příkladem nezaměstnané osoby je případ pana J. K.. Ten je ve věku do 40-ti let, rozvedený a ten si v prodejně elektro zažádal o poskytnutí úvěru na úhradu prodejní ceny

kamery od společnosti GE Money Multiservis. V žádosti o poskytnutí tohoto úvěru uvedl nepravdivé údaje týkající se jeho zaměstnání a výše příjmů. Na základě takto uvedených nepravdivých údajů obdržel úvěr, kterým financoval uvedenou kameru. Na místě zaplatil akontaci, ale žádné další splátky již nehradil.

Pro takové osoby je to jediný způsob získání vysněného předmětu nebo nejlépe finanční hotovosti, neboť kameru jako v tomto případě prodají náhodné osobě. Následně je už nezajímá, že vytvořili nějaký dluh, že by jej měli splatit a že mohou být za takové jednání postiženi.

3.6 VYHODNOCENÍ PŘEDPOKLADŮ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

3.6.1 PŘEDPOKLAD č. 1

- Předpokládáme, že nejméně 60% pachatelů úvěrových podvodů bude mít základní vzdělání.

V tomto bodě jsme se zaměřili na zkoumání vzorku z hlediska dosaženého nejvyššího vzdělání, respektive zodpovězení otázky či potvrzení předpokladu, že většina pachatelů úvěrových podvodů má pouze základní vzdělání.

Provedenou prověrkou – analýzou dat získaných z řízených rozhovorů a dat ze spisových materiálů bylo jednoznačně zjištěno, že z padesáti náhodně vybraných pachatelů má 62 % pouze základní vzdělání, 30 % je vyučeno, 8 % má střední školu a nikdo nemá vysokoškolské vzdělání. (viz. graf č. 6, str. 33)

Z hlediska rozdělení podle věku bylo průzkumem zjištěno (viz. graf č. 6), že

- z osob věku do třiceti let jich celých 66,6 % má základní vzdělání
- z osob věku od jednatřiceti do čtyřiceti let má 62,5 % základní vzdělání
- z osob věku od jednačtyřiceti do padesáti let má 50 % základní vzdělání
- z osob věku starších jednapadesáti let má 62,5 % základní vzdělání

Z hlediska celkového srovnání s celou Českou republikou zjišťujeme, že vybraný vzorek neodpovídá celostátnímu průměru, respektive průměru v okrese Česká Lípa, i když tento průměr nelze zcela srovnat s naším vybraným vzorkem osob páchajících úvěrové podvody.

Český statistický úřad České republiky ve své zprávě z roku 2001¹ uvádí, že v okrese Česká Lípa žije 105669 obyvatel. Z toho 86358 obyvatel je starších 15-ti let. Základní vzdělání má z uvedeného počtu 22949 obyvatel. Vyučených je 36477 obyvatel. Úplné střední vzdělání s maturitou má 18433 obyvatel a vysokoškolské vzdělání má 4538 obyvatel. V procentech to znamená, že přibližně 25 % osob má základní vzdělání, 41 % je vyučeno, 21 % má úplné střední vzdělání s maturitou a

¹ http://www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/vysledky_sldb_2001

asi 5 % má vysokoškolské vzdělání.

Z hlediska pohledu celkového rozložení obyvatelstva v okrese Česká Lípa bylo pak Českým statistickým úřadem zjištěno, že například jen necelých 18 % je ve věku mezi 20 až 29 rokem.

Přesnější informace jsou uvedeny v níže uvedené tabulce.

Obyvatelstvo v okrese Česká Lípa celkem		105669	100 %
v tom ve věku	0-4	5246	4,96
	5-14	14065	13,32
	15-19	7920	7,49
	20-29	18774	17,77
	30-39	14465	13,69
	40-49	15306	14,48
	50-59	14734	13,94
	60-64	4195	3,97
	65-74	6621	6,27
	75+	4343	4,11

Srovnají-li se pak tyto údaje, lze následně zjistit, že vybraný vzorek padesáti osob páchající úvěrové podvody zcela neodpovídá průměru v okrese Česká Lípa, neboť základní vzdělání má v průměru jen 25 % obyvatelstva.

Z výše uvedených statistických přehledů získaných analýzou spisových materiálů a řízeným rozhovorem bylo jednoznačně zjištěno, že největší zastoupení v průzkumu mají lidé se základním vzděláním. Celkem má základní vzdělání 62 % pachatelů, 30 % je vyučeno, 8 % má středoškolské vzdělání a žádný nemá vysokoškolské vzdělání.

Tento průzkum tedy jednoznačně prokázal pravdivost prvního předpokladu, tedy že *pachatelé úvěrových podvodů budou většinou mít základní vzdělání. K páchání trestného činu úvěrový podvod totiž není potřeba žádného speciálního vzdělání. Skutková podstata tohoto trestného činu spočívá v jednoduchém vyplnění či uvedení smyšlených informací nebo údajů do žádosti o například spotřebitelský úvěr. Většina pachatelů si pak navíc ani nepřipouští nezákonnost takového jednání.*

3.6.2 PŘEDPOKLAD č. 2

- Předpokládáme, že nejméně 80% pachatelů úvěrových podvodů je nezaměstnaných.

V tomto bodě jsme se zaměřili na zkoumání vzorku z hlediska zaměstnanosti, respektive na zodpovězení otázky či potvrzení předpokladu, že většina pachatelů úvěrových podvodů nemá žádné zaměstnání.

Provedenou prověrkou - analýzou dat získaných z řízených rozhovorů a dat ze spisových materiálů bylo jednoznačně zjištěno, že z padesáti náhodně vybraných pachatelů nemá 84 % žádné zaměstnání, zaměstnáno je tedy pouhých 16 % pachatelů. (viz graf č. 7, str. 34)

Z hlediska rozdělení podle věku bylo průzkumem zjištěno (viz. graf č. 7), že

- z osob věku do třiceti let jich je celých 83,3 % nezaměstnaných.
- z osob věku od jednatřiceti do čtyřiceti let je 87,5 % nezaměstnaných
- z osob věku od jednačtyřiceti do padesáti let je 100 % nezaměstnaných
- z osob věku starších jednapadesáti let je 75 % nezaměstnaných

Z pohledu České republiky, respektive okresu Česká Lípa bylo zjištěno, že nezaměstnaných je podle analýzy z roku 2001 (Český statistický úřad, 2001) 4490 obyvatel, což je bráno z celkového počtu 56035 ekonomicky aktivních obyvatel. 4490 obyvatel je počet odpovídající 8 % nezaměstnanosti. Z těchto 8 % z převážné většiny pochází našich padesát náhodně vybraných osob páchajících úvěrové podvody.

Z výše uvedených statistických přehledů získaných analýzou spisových materiálů bylo jednoznačně zjištěno, že největší zastoupení při páchání popisované trestné činnosti mají lidé nezaměstnaní, kteří dosahují 84 procent z celkového počtu. Pouhých 16 procent pachatelů bylo v době vyšetřování zaměstnáno. Nelze dodatečně zjistit zda pachatelé pracovali v době spáchání skutku, protože tato data se jednak do spisů neuvádějí a jednak to neumožnily podmínky tohoto průzkumu.

Samostatný průzkum ale jednoznačně prokázal pravdivost tvrzení, že *převážná většina osob páchajících úvěrové podvody je nezaměstnaná.*

4 ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se zabývala trestným činem úvěrový podvod, respektive osobami páchající tento trestný čin. Tento trestný čin totiž v současné době zažívá ohromný nárůst, neboť nepřímo souvisí i s prohlubujícím se zadlužováním společnosti. Se zvyšujícím se zadlužováním totiž přibývá osob, které chtějí dosáhnout na finanční prostředky, na které by jinak nedosáhly. Z tohoto důvodu byl měl být zkoumán i důvod či původ jejich jednání.

Právě ze shora uvedeného důvodu bylo v této bakalářské práci zkoumáno padesát náhodně vybraných pachatelů trestného činu úvěrový podvod.

Výsledkem průzkumu pak bylo potvrzení předpokladů, že typickým pachatelem úvěrového podvodu je osoba se základním vzděláním a osoba nezaměstnaná.

Průzkumem vybraného vzorku pachatelů se tedy potvrdilo, že osoby páchající úvěrové podvody jsou většinou osoby se základním vzděláním a osoby nezaměstnané. Výsledky průzkumu by mohly dle autora této práce vyjadřovat celospolečenský stav, neboť z jeho praxe vyplývají téměř shodné výsledky či názory.

Na základě komplexního statistického zpracování a analýzy údajů o trestné činnosti lze provést následující stručné shrnutí výsledků:

- úvěrové podvody častěji páchají muži
- nejčastějším nejvyšším dosaženým vzděláním je vzdělání základní
- drtivá většina pachatelů je nezaměstnaná
- většina pachatelů je svobodná
- většina pachatelů je ve věku do třiceti let

Z pohledu motivace pachatelů bylo zjištěno, že hlavním motivem osob páchajících trestný čin úvěrový podvod je finanční prospěch. Další motivy jsou spíše

nezjistitelné, neboť pachatelé odmítají svou odpovědnost – domnívají se, že se ničeho nedopustili.

Několik pachatelů zcela odmítlo s vyšetřujícími orgány jakkoli komunikovat, respektive využilo svého práva nevypovídat. Většinou se jedná o osoby s trestní minulostí, neboť tito tzv. čekají co jim bude dokázáno.

Co se týče trestů za úvěrový podvod, je z průzkumu zřejmé, že většinou soudy pachatele odsuzují k podmíněnému trestu odnětí svobody. Je zde ale velké množství spisů, skutků, kde ještě nebylo o trestu rozhodnuto, tzn. pachatelé nebyli dosud odsouzeni.

Z průzkumu je patrný zásadní problém, a to nízká vzdělanost obyvatelstva a nízká trestně právní informovanost obyvatelstva.

Cíl této práce se potvrdil, neboť bylo zapotřebí objektivně analyzovat (typického) pachatele úvěrového podvodu.

5 NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ

Závěry průzkumu již byly shrnuty, a proto jsou navrhována tato opatření:

Otázka vzdělanosti je zřejmá - republika by měla klást důraz na míru vzdělání a náležitě jej podporovat. Vzdělání totiž přímo i nepřímo souvisí i s výsledkem našeho průzkumu, a to se zaměstnaností či nezaměstnaností. Pouze mizivé procento pachatelů tohoto trestného činu je totiž zaměstnaných. V souvislosti s nezaměstnaností by proto mohlo být navrženo opatření pro orgány státní správy, které se zabývají péčí o nezaměstnaného po sociální stránce. Konkrétně se jedná o povinnost sociálního kurátora či pracovníků oddělení výplaty sociálních dávek, kteří by vytipované osoby informovali o nebezpečnosti jednání, které je popsáno v této práci, tzn. na jednoduchém případě by v krátkosti vysvětlili co je podvod, co je úvěrový podvod, jak je možné se tohoto skutku dopustit a k jakému trestu může být pachatel odsouzen. Zaměřili by se na osoby s velmi nízkým měsíčním příjmem, u kterých je náchylnost k trestnému činu úvěrový podvod větší, než u ostatních.

Vydání obecných informací v tomto smyslu se totiž nezdá příliš účinné, neboť klient se základním vzděláním by této informaci nemusel ani rozumět.

Dalším navrhovaným opatřením by byla intervence na úvěrové společnosti. Velkému počtu úvěrových podvodů totiž také nahrává špatný způsob prověřování údajů požadovaných úvěrovou společností pro poskytnutí úvěru. Honem za zákazníkem-klientem totiž společnosti výrazně zvolnili režim prověřování bonity a spolehlivosti žadatele o úvěr, např. potvrzení o zaměstnání klienta, které bylo dříve úvěrovými společnostmi při uzavření smlouvy o úvěru vyžadováno, již dnes není na většinu úvěrů třeba. V současné době klientovi postačí dva doklady totožnosti a pouhé vyplnění kolonek v Žádosti o poskytnutí úvěru. Účinným opatřením by byla povinnost úvěrových společností prověřit bonitu svého potencionálního klienta. Úvěrové společnosti by měly za povinnost požadovat po klientovi výpisy z účtu a uvedení zaměstnavatele, u kterého by měly povinnost se písemně informovat, zda je klient opravdu jejich zaměstnancem, na jeho pracovní morálku a jeho příjmy. Telefonické ověření zaměstnavatele se totiž v minulosti ukázalo neúčinné, neboť klient často jako telefonní číslo zaměstnavatele uvedl telefonní číslo některého svého známého, s kterým byl předem domluven a který ho jako údajného zaměstnance dané firmy samozřejmě potvrdil.

Mělo by být v zájmu úvěrových společností vyjít navrhovaným opatřením vstříc, neboť jejich přijetím by došlo ke zkvalitnění služeb poskytovaných těmito společnostmi, čímž by se zlepšilo ne vždy dobré jméno těchto společností, a zároveň by se předešlo značným škodám, které těmto společnostem vznikají buď přímo skutečností, že klient nehradí splátky úvěru či půjčky, ale zároveň by společnosti ušetřily jistě vysoké výdaje za právnické služby, příp. soudní výlohy spojené s vymáháním dluhu na neplátcím klientovi.

Zároveň by bylo vhodné prosadit povinnost poskytovatelů veškerých úvěrů či půjček, aby byli povinni ve smlouvě předem písemně informovat svého budoucího klienta o nebezpečnosti spáchání trestného činu úvěrový podvod, tzn. aby uvedli konkrétní příklad nejčastějšího úvěrového podvodu u konkrétního typu produktu, který klient žádá. Součástí smlouvy by bylo popsání konkrétního protiprávního jednání, tzn. pan X do smlouvy o úvěru uvedl nepravdivé informace o svém zaměstnavateli, o výši svého měsíčního příjmu apod. Tím, že uvedl tyto nepravdivé údaje se dopustil trestného činu Úvěrový podvod dle § 250b trestního zákona, za což byl okresním soudem odsouzen k trestu 150 hod obecně prospěšných prací.

6 SEZNAM POUŽITÝCH LITERÁRNÍCH ZDROJŮ

1. ASPI 2006, Interní číslo (IČ) ASPI: 23209 , Nejvyšší státní zástupce , Vykl. 15/2003 Ke sjednocení výkladu zákonů ke vztahu ustanovení §250 odst.1 a § 250a odst.1 a § 250b odst.1 trestního zákona
2. ASPI 2006, Interní číslo (IČ) ASPI: 23835, Nejvyšší soud ČR, Rt 6/2004 Tpj 301/2003 [Sb.NS 2004, 1-2: 27], Úvěrový podvod
3. CÍSAŘOVÁ, D.; FENYK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a rozšířené vydání Praha: Linde Praha a.s., 2004, ISBN 80-7201-463-3.
4. Český statistický úřad, 2001, *Sčítání lidu, domů a bytů*, http://www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/vysledky_sldb_2001
5. Iuridictum, Encyklopedie o právu, 2007, *Trestný čin*, http://iuridictum.pecina.cz/iuridictum/index.php/Trestn%C3%BD_%C4%8Din
6. JELÍNEK, J. *Trestní zákon a trestní řád*. Praha: Linde, 1993. ISBN 80-85647-03-03
7. Metodické doporučení k postupu policejních orgánů v trestním řízení pro trestný čin úvěrový podvod ve smyslu § 250b tr. zákona, Policejní prezidium ČR, Úřad služby kriminální policie a vyšetřování, Praha 2006, PPR-1915/KPV-HK-2006
8. NOVOTNÝ, O. a kol., *Trestní právo hmotné, zvláštní část*. 4. vydání: ASPI Publishing, Praha, 2004. ISBN: 80-86395-67-7.
9. RADOVÁ, J. a kol. , *Finanční matematika pro každého*, 5. vydání: Grada Publishing, Praha, 2005. ISBN 80-247-1230-X
10. Šámal, P., Púry, F., Sotolář, A., Štengelová, I. *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*. 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2001, ISBN 80-7179-493-7
11. Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon ve znění pozdějších předpisů
12. Zákon č. 141/1961 Sb., Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů
13. JEMELÍK, Zdeněk, Velkoobchod se sny, *Časopis Policista*, 2002, č. 12
14. MATÚŠEK, Miloš, Vývoj kriminality, *Časopis Veřejná správa*, 2007, č. 3

7 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Záznamový arch (viz text – s. 27)

Příloha č. 2: Řízený rozhovor

OBSAH

1 ÚVOD	1
2 TEORETICKÁ ČÁST	4
2.1 TRESTNÝ ČIN	5
2.2 DRUHY TRESTNÝCH ČINŮ	6
2.3 PODVOD	8
2.4 ÚVĚROVÝ PODVOD	9
2.5 ÚVĚR A ÚVĚROVÁ SMLOUVA	11
2.6 VZTAH TRESTNÉHO ČINU ÚVĚROVÝ PODVOD K PŘESTUPKU	13
2.7 FORMY A ZPŮSOBY PÁCHÁNÍ ÚVĚROVÝCH PODVODŮ	14
2.8 PODVODNÉ ŽÁDOSTI O ÚVĚR, DOTACI ČI SUBVENCII	15
2.9 FORMÁLNÍ A MATERIÁLNÍ POJETÍ TRESTNÉHO ČINU	17
2.10 STANOVISKA STÁTNÍCH ORGÁNŮ	18
3 PRAKTICKÁ ČÁST	25
3.1 CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI	25
3.2 PŘEDPOKLADY	25
3.3 POUŽITÉ METODY A JEJICH ROZBOR	26
3.4 POPIS ZKOUMANÉHO VZORKU	27
3.5 VLASTNÍ PRŮZKUM	27
3.6 VYHODNOCENÍ PŘEDPOKLADŮ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	36
3.6.1 PŘEDPOKLAD č. 1	36
3.6.2 PŘEDPOKLAD č. 2	38
4 ZÁVĚR	39
5 NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ	41
6 SEZNAM POUŽITÝCH LITERÁRNÍCH ZDROJŮ	43
7 SEZNAM PŘÍLOH	44

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom(a) povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 24. dubna 2007

Podpis: Martin Markl

PODĚKOVÁNÍ

Chtěl bych poděkovat vedoucí práce pí. PaedDr. Ilona Pešatové, Ph.D. za vedení a cenné rady při zpracování bakalářské práce. Dále bych chtěl poděkovat vedení Okresního ředitelství Policie ČR v České Lípě za umožnění provedení průzkumu z archivu Služby kriminální policie a vyšetřování a v neposlední řadě své rodině za trpělivost a morální pomoc, bez které bych tuto práci nikdy nedokončil.

Název bakalářské práce: *Pachatelé úvěrových podvodů*
Název bakalářské práce: *Perpetrators for credit frauds*
Jméno a příjmení autora: *Martin Markl*
Akademický rok odevzdání bakalářské práce: *2006/2007*
Vedoucí bakalářské práce: *PaedDr. Ilona Pešatová, Ph. D.*

Resumé:

Bakalářská práce se ve svém obsahu zabývala trestným činem úvěrový podvod, který se dotýká současného stavu společnosti, respektive jejího zadlužování. Zadlužování občanů České republiky výrazně roste, občané se snaží udržet si vysokou životní úroveň, často vyšší než si mohou dovolit. Na trhu existuje mnoho firem, které nabízejí občanům úvěry na cokoli na co si jen vzpomenou. Konkurence v tomto oboru je značná, firmy se předhánějí v tom, jak získat klienty. Není divu, že jsou lidé touto nabídkou zlákáni a úvěr chtějí získat. Mnoho z nich ovšem na úvěr nedosáhne, a proto se snaží vymýšlet různé způsoby k jeho získání. Pokud občan nesplňuje podmínky k získání úvěru, a přesto úvěr získat chce, nemá jinou možnost, než jej získat podvodným způsobem, nejčastěji zfalšováním či zkreslením informací v žádosti o poskytnutí úvěru. A tím se právě dopouští trestného činu úvěrový podvod.

Průzkumu bylo v bakalářské práci podrobena padesát vybraných pachatelů (osob trestně stíhaných za trestný čin úvěrový podvod), u kterých se zjišťovalo jejich vzdělání, zaměstnanost a další skutečnosti. Výsledkem průzkumu pak bylo potvrzení nastíněných předpokladů, že typickým pachatelem úvěrových podvodů u vybraného vzorku osob je osoba se základním vzděláním a nezaměstnaná.

Výsledkem je doporučení, kde je třeba preventivně zapůsobit na občany tak, aby se výše uvedeného trestného činu nedopouštěli.

Klíčová slova:

Pachatel, trestný čin, úvěrový podvod, podvod, zadlužení, smyšlené

zaměstnání

Summary:

My Bachelor's thesis looks into the issue of credit frauds which relates to the current state of the society and its indebtedness. The indebtedness of the citizens of the Czech Republic has increased considerably as they strive to maintain a high living standard, often higher than they can afford. There are many companies on the market offering credits for just about anything. The competition in this area is strong and companies compete in acquiring clients. It is not surprising people are attracted by these offers and try to get the credit. However, many cannot get one and therefore invent different ways how to get it. If a citizen does not comply with credit conditions and if he insists on getting the credit, there is not other way but fraud, most frequently providing forged or misrepresented information in the credit application form. Thus a crime of fraud is committed.

A research was conducted with fifty selected perpetrators (persons prosecuted for a crime of credit fraud) asking about their education, employment rate and other information. The results of the research confirmed the indicated assumptions. A typical perpetrator of crime of credit fraud is an unemployed person with basic education.

The thesis concludes with a recommendation to preventively influence citizens not to commit the above mentioned crime.

Keywords:

Perpetrator, crime, credit fraud, fraud, zadlužení indebtedness, fictitious employment
